

БЕРЕЗЕНЬ
MARCH

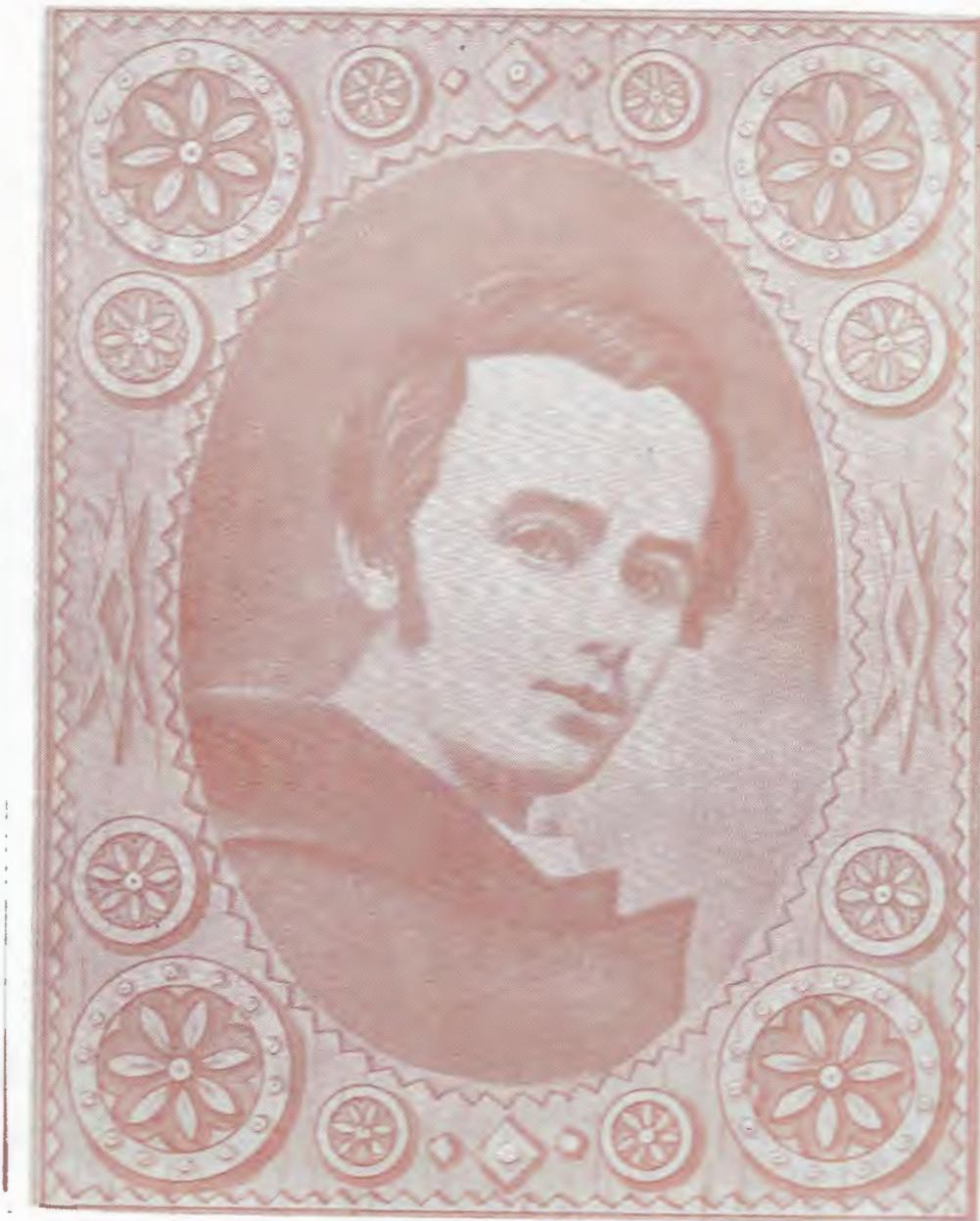
1961

ОВИДІЙ

НОРІЗОН

РІК XII, Ч. 3 (114)

ЦІНА 30¢

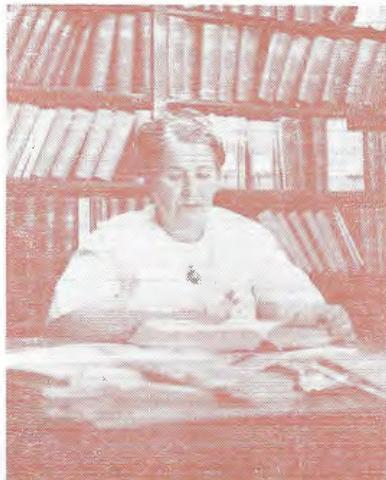

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

ВИДАЛО ТРИ НОВІ (досі ще не друковані) ОРИГІНАЛЬНІ ТВОРИ
СЬОГОЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Юрій Тис
НА СВІТАНКУ
біографічна повість з життя Марка
Вовчка.
Літературна й мовна редакція:
Ст. Риндик та І. Боднарук.
Сторінок 404
Ціна дол. 4.50

Софія Парфанович
ВІРНИЙ ПРИЯТЕЛЬ
(оповідання з життя домашнього
кота з ілюстраціями для старших і
для молоді)
Літературний і мовний редактор:
А. Юріняк.
Сторінок 208
Ціна дол. 2.50

Галия Лагодинська
ДО СОНЦЯ — ДО ВОЛІ
(Мандрівка юності)
— повість —
Літературна й мовна редакція:
А. Калиновський та І. Боднарук.
Сторінок 256
Ціна дол. 3.00

Рекомендуємо нашим читачам цей гарний комплект нових літературних творів, що відзеркалюють наше минуле, з погідним українським духовим кліматом і благородним серцем української людини. Книжки читаються легко і з зацікавленням.

Усі три книжки видані люксусово (так само, як Твори Тараса Шевченка й Трилогія Богдана Лепкого), в твердій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням, у мистецькому оформленні Оксани Мошинської.

Ціна всіх трьох книжок разом дол. 10.00

Замовлення приймаємо також без завдатку на сплату. Книжки висилаємо зворотно поштою.

Замовлення і гроші слати на адресу видавництва:

MYKOLO DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue

Phone EV. 4-3868

Chicago 22, Ill. — USA.

ОВИД

H O R I Z O N

The Monthly Newsmagazine
Vol. XII. No. 3. — March 1961

EDITOR

Mykola Denysiuk

PUBLISHER

Mykola Denysiuk Publishing Co.
2226 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois, USA.
Tel.: EVERglade 4-3868

REPRESENTATIVES:

South America:

Mychajlo Danylyshyn
c. Mozart 614
Buenos Aires, Rep. Argentina.

Australia

Fokshan Library & Book Supply
1 Barvon St.
Glenroy W. 9. Vic.

England

Ukrainian Booksellers
49. Linden Gardens
London W. 2.

Belgium

Ihnat Stachij
Esneux en Liege

Second-class mail privileges
authorized at Chicago, Illinois

Autorized as Second-class mail,
Post Office Dept., Ottawa

Composition & printed by
Mykola Denysiuk Printing Co.
2226 W. Chicago Avenue
Chicago 22, Illinois — USA.

All rights reserved under International
and Pan-American
Copyright Conventions

Subscription \$3.00 yearly.

Видає й редактує
Микола Денисюк

Мовний редактор —
Іван Боднарук

Надісланих рукописів редакція не
звертає, як теж не веде листування
з приводу невикористаних матеріалів.
Статті, підписані прізвищем чи
псевдонімом автора, не завжди від-
повідають поглядам редакції.

Редакція застерігає собі право ско-
рочувати статті й виправлюти мову.

Всі права застережені.

Річна передплата;

Австралія і Англія — шіл. 30.-
Бразилія — крузейрів 240.-
Аргентина — арг. пезів 120.-
ЗДА, Канада і ін. — дол. 3.-
Німеччина — ДМ 10.-
Франція — фр. фр. 800.-

З М И С Т

Богдан Кравців — Шевченко і Вашингтон	18
Вадим Сварог — Мова на еміграції	21
Іван Франко — Тарас Шевченко	23
Роман Турянський — А. К. (Армія Крайова) ській партизанці	25
Зенон Бинницький — Символ одного покоління	28
Анатоль Галан — Так говорить легенда...	30
М. Скала-Старицький — Музика в творах Лесі Українки	30
Теодор Данилів — Кипр — нова держава у світі	30
Софія Наумович — Коли прирівняти...	30
Серед книжок — М. Галів — Діти Львова в боротьбі за Україну (Олег Лисяк: Люди такі, як ми); В. Лев — Городниця (Пропам'ятна книга)	30

На обкладинці: Тарас Шевченко в році виходу в світ першого
„Кобзаря”. Автопортрет 1840 р.

Т В О Р І

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ В 14 ТОМАХ

ЦЕ

ТРИВКИЙ ПАМ'ЯТНИК

ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО 1961 РОКУ

В УКРАЇНСЬКІЙ РОДИНІ НА ЧУЖИНІ

Від видавництва

100-річчя смерти українського національного пророка Тараса Шевченка вішановує наше видавництво 14-томовим виданням його творів. Це найбільш монументальне, 14-томове видання творів Тараса Шевченка, вважаємо найбільшим досягненням нашого видавництва й воно, чи не залишиться кульмінаційною точкою нашої видавничої діяльності в царині українського друкованого слова на чужині.

Ми вже інформували наших Читачів, що нашим первісним бажанням у самих початках видавничої праці було видати колись однотомник „Кобзаря”. Його нам навіть приготовив сл. п. Юрій Клен ще в Австрії 1946 р. З причин різних труднощів ми не могли зреалізувати цього видання ані в Австрії, ані пізніше в Аргентині. На новому місці видавничої праці ми ще раз відклали видання цього однотомника, але цим разом уже не з причини видавничих труднощів. З нагоди шевченківського 1961 року ми вирішили видати 14 томів творів Тараса Шевченка: 4 томи — поезії, 3 томи — повісті, 1 том — драматичні і інші твори, 1 том — щоденник, 1 том — листи, 1 том — Шевченко, як маляр, 1 том — Шевчинко в чужих мовах, 1 том — збірник статей про Т. Шевченка і 1 том — бібліографія творів Т. Шевченка.

За основу 14-томового видання творів Т. Шевченка ми взяли видання Українського Наукового Інституту (Варшава-Львів, 1930-1940 рр.). Але наше видання доповнене найновішими працями наших учених із різних ділянок шевченкознавства до 1961 року включно.

Доповнення роблять автори на основі видавничих договорів за умовленим гонораром.

Хоч права авторів-співробітників видання УНІ не були в ЗДА правно забезпечені, проте наше видавництво з власної ініціативи на добровільній базі, договорилося з живучими ще авторами (або з деякими родинами померших авторів) про рекомпензанту за їх праці до першого видання.

Крім того, видавництво з нагоди цього видання зголосило добровільну пожертву на цілі НТШ. Нашу заяву та її потвердження НТШ друкуємо без жодних змін інформативним порядком (робимо це з деяких причин, що про них напишемо в травневому числі „Овиду”).

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2228 W. Chicago Ave. — Chicago 22, Ill.

Вп. п. Проф. Роман Смаль-Стоцький

Чікаго, 28. грудня 1958 р.

Вельмишановний Пане Професоре!

Згідно з нашим усним договоренням, я приступаю до перевидання 16-томового видання Творів Т. Шевченка (даліше називаю Творами), що його свого часу видав Український Науковий Інститут у Варшаві, що був власником авторських прав.

Хоч Ви Пане Професоре, як єдиний член Управи — секретар Українського Наукового Інституту погодилися беззастережно на мое перевидання Творів і хоч авторські права Творів не є забезпечені в ЗДА, я добровільно погоджуюся вплатити до каси Наукового Товариства ім. Т. Шевченка дол. 1,000.00 на цілі допомоги українським науковцям-шевченкознавцям, зокрема таким, що приймали участь в опрацюванні Творів. Цю суму зобов'язуюся сплатити до двох років від появи Творів, якщо вони не будуть дефіцитовим виданням. У випадку успішної реалізації видання Творів постараюся внести на визначену ціль ще додатково більшу суму.

З правдивою до Вас пошаною
Микола Денисюк (підпис)

Оригінал одержав

3. січня 1959 р.

(проф. Роман Смаль-Стоцький)

R. Smal'-Stoцький (Підпис)

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
302-304 W. 13th Street, New York 14, N. Y.

Високоповажаний Пан
Микола Денисюк
Шікаго, Ілл.

Високоповажаний Пане!

Поширення творів патрона нашого найстаршого наукового Товариства серед громадянства, може принести лише користь нашій загальній справі. Тому вітаю Ваш плян перевидання 16-томового видання творів Тараса Шевченка, що з'явилися в тридцятих роках, заходами Українського Наукового Інституту в Варшаві.

Як кол. секретар цього Інституту, а тепер голова Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА, не підношу жодних застережень проти перевидання цих творів і з приемністю довірююся про Вашу заяву вплатити на цілі Товариства суму тисячу доларів в ході двох років від появи творів.

Вірю, що перевидання творів не буде дефіцитовим підприємством, так як в такому випадку НТШ не очікувало б від Вас згаданої вище суми. Вашу заяву з дня 28. грудня 1958 р. про готовість внести ще додатково більшу суму на визначену ціль у випадку успішної реалізації видання творів, радо приймаю від імені НТШ.

Буду вдячний, якщо схочете потвердити мені (на адресу НТШ в Нью Йорку) отримання цього письма та повідомити мене, коли приступаєте до друку першого тому.

В щирій пошані
Ваш
R. Smal'-Stoцький

ОВИД ч. 3 (114), 1961

Богдан Кравців

Шевченко і Вашінгтон

Широко відоме й часто приводжуване, здебільша відірваною від основного контексту цитатою, Шевченкове прагнення „Коли ми діждемося Вашінгтона з новим і праведним законом”, підкреслене твердою вірою в те, що його „діждемось таки колись”, не стало ще й досі темою ширшого розгляду в шевченко-знатих дослідженнях. Зокрема не висвітлене ще питання, коли, де і як ознайомився Шевченко з постаттю і діяльністю Юрія Вашінгтона, який був провідником боротьби за визволення Північної Америки з-під колоніальної залежності Англії і потім першим президентом З'єдинених Держав Америки. Не з'ясоване основніше теж і питання джерел і засику Шевченкового знання про суть і зміст „нового й праведного закону”, що його Вашінгтон й інші тогочасні провідники ЗДА поклали в основу твореної ними вільної і суверенної держави і що його здійснення бажав Шевченко також і для України. Пояснюючи приведену вище цитату із віршу „Юродивий”, редактори текстів Шевченкових поезій і їх коментатори обмежувалися щонайбільше до приміток про те, хто такий був Юрій Вашінгтон і яку ролю він відіграв в історії американської нації. Але, навіть, і самі ці пояснення були дуже різні, а то й суперечні, зумовлені здебільша світоглядом чи й політичними поглядами їх авторів.

Прагнення Шевченка діждатися „Вашінгтона з новим і праведним законом” не може бути розглядане від основного задуму і змісту цілого твору, в якому воно було висловлене, значить, від 93-рядкової поеми „Юродивий”, що була написана наприкінці 1857 року й опублікована вперше О. Кониським разом з іншими недруковадими поезіями у Записках НТШ (т. XXXIX) в 1901 році, значить, 40 років після смерті Поета. Ця поема, на думку деяких дослідників, це тільки початок або пролог до заплянованої Шевченком епопеї „Сатрап і дервіш”, де-хто вважає „Юродивого” прологом до не написаної поеми про каторжан на Байкалі, ще інші віршовим конспектом нездійсненого тво-

ру, або просто незакінченою поемою чи фрагментом поеми.

Абстрагуючи від усіх „за і проти” того чи іншого погляду, треба ствердити, що „Юродивий” і з формального боку і за своїм змістом є цілком закінченою цілістю, малою поемою, зближеною своїм патосом й емоційністю до пізніших подражаній Шевченка ста-розавітнім пророкам і псалмам, що усіх їх він закуталізував або перетворив у поетичні звернення до України. Написана після звільнення із заслання, в Нижньому Новгороді, подорозі „з тюрми, з неволі”, ця поема усім своїм змістом, усім своїми асоціаціями й аспектами пов’язана з Україною. Підкреслене це вже в перших рядках поеми ствердженням часу дії: „во дні фельдфебеля-царя”, значить, за царювання Миколи І-ого, коли „Україну правили” капрал Гавrilович Безрукий, як називає Шевченко Бібікова, генерал-губернатора Київщини, Поділля й Волині наприкінці 30-их і 40-их рр. XIX ст., „унтер п’янний Долгорукий, тобто князь Долгоруков, що в 40-их рр. був губернатором Харківщини, Полтавщини і Чернігівщини, і „ефрейтор малий” — ренегат Пісарев, що був начальником канцелярії київського генерал-губернатора. В історії України Бібіков і Пісарев записалися — чого сьогодні не згадують советські коментатори — безоглядною русифікацією Правобережжя, ліквідуванням польського революційного руху і розкриттям Кирило-Методіївського Братства, у висліді чого був ув’язнений і засланий потім сам Шевченко. Саме ці моменти їхньої „діяльності” мусів мати на увазі Шевченко, згадуючи про „міліони полян, дулебів і древлян”, що їх „гнув” Гавrilович-Бібіков, і про те, „як сотнями в кайданах гнали в Сибір невольників святих, як мордували, розпинали і вішали”. Це за вислуговування тим капралам і ефрейторам дорікав Шевченко „донощикам і фарисеям” з-поміж власних таки земляків, стверджуючи, що не їм „за правду пресвятую стать і за свободу”. І це для України бажав Шевченко, щоб рід рабів цих „суєтній і прокля-

тий” минувся (видох) і щоб вона, визволенна з-під влади фельдфебеля-царя і його капралів, унтерів і ефрейторів, діждалася „Вашінгтона з новим і праведним законом”. Щоб зактуалізувати свою поему і протиставити „німим і подлим рабам” зразок і приклад активного протесту, Шевченко переніс до Києва навіть подію із ляпасом, даним сатрапові-губернаторові в церкві, не зважаючи на те, що сталася ця історія насправді в Петрозаводську і не у відношенні до Бібікова, а до Пісарєва. Цей момент був потрібний Шевченкові, щоб створити із постаті спричинника цього ляпасу — сміливця „козака із міліона свинопасів”, „святого лицаря”, „юродивого”, посланого за кару на каторгу, і щоб підкреслити, що такі протестанти можливі теж і в Україні.

Ця українська концепція й українське тло „Юродивого” можуть бути підтвержені основним задумом і мотивами епопеї „Сатрап і дервіш”, запланованої Шевченком ще на засланні в Новопетровському, про що свідчать записи в його „Щоденнику” під 19 липня 1857 року. Головними постатями цієї епопеї мали бути, виведені потім в „Юродивім”, сатрапи — безрукий Бібіков і „ренегат” Микола Еваристович Пісарев, із його дружиною Софією Гаврилівною, що була любовницею Бібікова, перенесені тільки на схід і зодягнені по-турецькому. Цю епопею, коло якої заходжувався Шевченко, як доводить запис у його „Щоденнику”, дня 13 грудня 1857 р., задумував він, „як Бог поможе скінчiti успiшно”, присвятив „чесним, щедрим і благородним землякам своїм”, значить, знову ж таки українцям. Дальшим, посереднім, але дуже важливим доказом української основи епопеї „Сатрап і дервіш”, що її Шевченко плянував написати за всяку ціну по-російськи („А цю оригiнальну поему треба написати конче по-росiйському” — запис під 19 липня 1857), може бути те, що вона залишилася ненаписаною і що задум цієї епопеї з її персонажами й мотивами вилівся в написану таки українською мовою поему „Юродивий”, з Україною, а не Сходом, як тлом її дії.

Прототипом „Юродивого” може бути й сам Шевченко, що став не тільки „на прю” із царем і його сатрапами, але й з цілою російською імперією, персоніфікованою в постатях Петра I-го, що розпинав „нашу Україну”, і Катерини II-ої, що її доконала. Висловленої вогненним словом Шевченка зневаги-ляпасу коронованим головам Росії не простили і не забули Шевченкові ні Микола I-ий, ні його наслідники, караючи тяжко не тільки його „юродивого”, але ще важче його народ і

країну. Кинутого Шевченком визову російській імперії не можуть забути і простити йому теж і сьогоднішні кремлівські самодержці, докладаючи усіх зусиль і намагань, щоб „вивернутi” Шевченкову Музу, спотворити його слово і поставити його на службу своїм цілям.

Усі ці приведені вище моменти, як і болюче сприймання Шевченком підневільної залежності України від Москви в усій його творчості, свідчать і про те, що чекав він приходу Вашінгтона з „новим і праведним законом” для України, прагнучи передусім її національного визволення. І тому теж єдино правдивою і правильною інтерпретацією даної цитати із поеми „Юродивий” може бути ствердження, висловлене проф. Степаном Смаль-Стоцьким у його промові 1930р. п. н. „Тарас Шевченко — співець самостійної України”, прийняте теж і Олександром Лотоцьким у його статті „Державний світогляд Т. Шевченка” (Повне видання творів, т. III., Чікаго, 1959):

„Коротше і ясніше годі висловити ідеал державного ладу для України. Вашінгтон висловив Північну Америку з залежності від Англії, завів у визволеній землі республіканський лад із новим і праведним законом, він став першим президентом З'єдинених Держав Америки. Такого Вашінгтона хоче Шевченко діжатися і в Україні, хоче діжатися для України нового і праведного закону. І він твердо вірить, що ми того колись діждемось...”

Що така, а не інакша була Шевченкова інтенція і що так, а не інакше треба розуміти Шевченкові слова про Вашінгтона і його новий і праведний закон, доводить у дальшому і посередньо теж уся політика теперішнього советського режиму, спрямована на заперечення такого розуміння цієї основної для задуму Поета згадки у поемі „Юродивий”. Добивається цього заперечення компартійний режим із допомогою усіх засобів: репресій, фальшування Поетового світогляду і поглядів, перскручування його думок і промовчування та нівечення всього, що могло б сприяти правильному розумінню Шевченкових ідей та образів.

Советська боротьба з національною інтерпретацією чи точніше із справжнім змістом Шевченкових слів триває вже десятки років, набираючи час до часу безглуздного просто характеру і поширюючися останнім часом навіть на дискредитацію самого ...Вашінгтона. Шляхи й методи цієї боротьби можуть бути дуже показові для характеристики істоти і тенденцій комуністичних режимів взагалі.

В 1931 р. в офіційному видавництві „Література й Мистецтво” був виданий „Кобзар”

Тараса Шевченка з передмовою і примітками Андрія Річицького, офіційного тоді підсовєтського шевченкознавця марксистського напрямку, директора Інституту Тараса Шевченка при Українській Академії Наук. В цьому „Кобзарі” до згадки про Вашингтона в поемі „Юродивий” була подана коротка об'єктивна примітка такого змісту:

„Вашингтон — перший президент США. До 1783 року Північна Америка належала до Англії”.

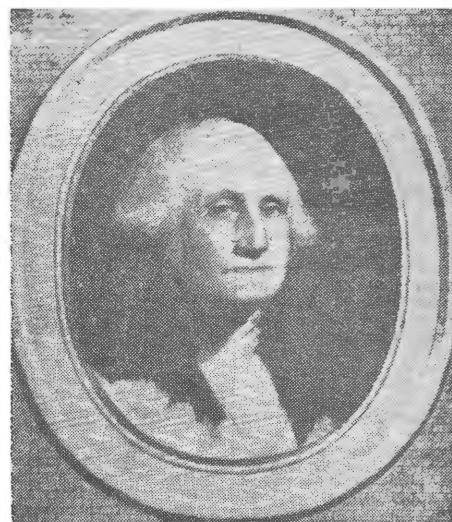
У цій крайнє обережній і скрупій на слова примітці все було згідне з історичними фактами, проте саме ця примітка стала в 1934 р. приводом до безоглядної атаки проти А. Річицького й однією із причин його ліквідації тодішнім режимом московського ставленника Павла Постишева. В харківському офіційному часописі „Комуніст” ч. 59, за 11 березня 1934 р., у статті п. н. „Проти контрреволюційної фальсифікації — за марксистський коментар” М. Любченко і М. Тардов виступили з обвинуваченням, що цією приміткою Річицький намагався інсінуувати, що „Шевченко боровся за відокремлення України від Росії так, як Вашингтон боровся за відокремлення США від Великої Британії”. Внаслідок цієї й інших подібних атак Річицький був ув’язнений і розстріляний.

Рік після ліквідації Річицького, в 1935 р., виступив із псевдонауковою працею на тему „Шевченко і російська революційна демократія” наслідник Річицького на пості директора Інституту Тараса Шевченка, Євген Шабліовський. У цій своїй публікації, на стор. 31-ій, він, привівши в цілості Шевченкову згадку про Вашингтона і його новий і праведний закон, „обставив” його витриманим в офіційному дусі коментарем такого змісту:

„З ім'ям Вашингтона, як невним символом, в умовах царської, поміщицької Росії пов’язувалася боротьба проти колоніального та кріосницького гніту за американський тип буржуазного розвитку. Саме таким, буржуазно демократичним, революціонером повертається Шевченко із заслання.”

Цей коментар доповнив Є. Шабліовський іще такою приміткою в покажчику імен на стор. 136-ій:

„Вашингтон, Джордж (1732-1799) — головний командувач американських військ у боротьбі за незалежність повсталих колоній проти Англії (1775-1783); перший президент Сполучених Штатів Америки (1789-1797); син багатого колоніста-плантара. Ім’я Вашингтона оповите історичною ле-

Перший президент ЗДА
Джордж Вашингтон

геною, висувається американською буржуазією, як символ-ідеал „державної людини”...

Не зважаючи на всю обережність і навіть марксистську тенденційність у цій характеристиці Вашингтона, Шабліовський був теж репресований під час ежовщини і засланий в 1937 р. Регабілітований у 1956 р., переробив свою книжку про „Шевченка і про російську демократію” і видав її 1958 р. вже „виправленим і доповненим” другим виданням.

Факти репресування науковців за їхнє, згідне з історичною правдою, інтерпретування слів Шевченка, як борця за „відокремлення України від Росії”, такого, як ним був Вашингтон — борець за „відокремлення США від Великої Британії”, доводять, що згадка Шевченка про Вашингтона і його праведний закон вимагає логічно саме такого, а не інакшого розуміння.

Переконавшись згодом, що репресії цього роду цілком даремні, бо ж не можна викинути з історії чи змінити факт ведення визвольної національної війни Вашингтоном, ані теж викреслити його ім’я, як першого президента визволених ЗДА,sovєтські комісари і цензори від літератури відмовились від безпосереднього за-перечування національного значення Шевченкових слів. Допускаючи з початку для публікування примітки про Вашингтона, достеменно такого ж змісту, як та, що за неї був засуджений Річицький (так, наприклад, у примітках до видань „Кобзаря” 1939 р. Вашингтон був знову визнаний, як „борець за звільнення Північної Америки з-під влади Англії” і як „перший президент США”),sovєтські науковці почали в дальшому застосовувати методу дискредитації постаті Вашингтона і знецінювання його ролі в історії З’единених Держав Америки. У видан-

нях „Кобзаря” кінця 40-их років стали появлятися примітки про Вашінгтона такого змісту:

„Вашінгтон — американський державний діяч XVIII ст., великий землевласник, очолив боротьбу за незалежність від Англії, перший президент Сполучених Штатів Америки. В кінці своєї діяльності виявив вороже ставлення до французької революції і став на шлях економічних поступок Англії”. (див. видання Т. Шевченко „Вибрані твори”, ДВХЛ, К. 1949, стор. 557 і „Кобзар”, ДВХЛ, 1950, стор. 425).

Вашінгтона в цих примітках зроблено великим поміщиком, ворогом французької революції і реалізатором угодовецької політики у відношенні до Англії.

Тенденція дискредитувати Вашінгтона як вождя національної революції, і представляти його щонайбільше, як борця проти колоніальної залежності і кріосницького ладу, вдержується в союзькій офіційній науці до сьогоднішнього часу. Провідний підсоветський шевченкознавець, керівник відділу щевченкознавства в Інституті літератури АН УССР, Євген Кирилюк у своїй монографії „Т. Г. Шевченко, (К., 1959), зацитувавши слова Шевченка про Вашінгтона, обставляє їх коментарем, що мовляв, „у своїй цілком законній зненависті до самодержавства Шевченко мріяв про республіку”, і застереженням, що „безперечно, поет не міг тоді всебічно розібратися в діяльності видатного американського буржуазного діяча періоду боротьби за незалежність від Англії — Джорджа Вашінгтона. Для нього це тільки символ президента республіки, автора конституції”. В тому дусі інтерпретування Вашінгтона йде і видавана тепер „Українська Радянська Енциклопедія”, в І-ому томі якої (К. 1960) про Вашінгтона сказано таке:

„Вашінгтон є видатною особою в історії американського народу, проте йому була властива певна обмеженість політичних поглядів і консерватизм, що посилився в останні роки його життя” (стор. 244).

Застосовуючи намагання дискредитації і знецінення великої постаті американської нації, союзькі науковці і цензори проводять з другого боку у відношенні до немилих їм слів із Шевченкової поетичної спадщини політику незвертання уваги, промовчування. Як до 1954 р. не було, здається, видання „Кобзаря” без примітки про Вашінгтона, так тепер, у виданнях „Кобзаря” другої половини 50-их рр. (у трьох томах, ДВХЛ, К. 1955, у двох томах, РП, 1955 й у вид. за ред. Рильського, ДВХЛ, 1957 і в найновішому „Кобзарі” 1960 року) приміток про Вашінгтона

до віршу „Юродивий” взагалі немає. Вони викреслені цілком, щоб не викликувати в українців ніяких думок, порівнянь чи хочби тільки й асоціацій між становищем України й історією визвольної війни ЗДА за самовизначення і незалежність. Примушені дотримуватися цієї політики промовчування теж і підсоветські шевченкознавці. В аналізі віршу „Юродивий”, що її дав Євген Ненадкевич у своїй праці „Творчість Шевченка після заслання (1857-1858)” (ДВХЛ, К. 1956 сс. 32-41), слова про Вашінгтона і його новий і праведний закон пропущені цілком так, якби їх не було взагалі в тексті поеми. Немає навіть натяку про них і в літературному портреті О. Білецького й О. Дейча „Тарас Григорович Шевченко”, виданому українською мовою 1958 р. в Києві (ДВХЛ) і російською мовою 1959 р. в Москві, хоч і там розглядові поеми „Юродивий” присвячено майже 4 сторінки. Відважився згадати про Вашінгтона тільки Ю. О. Івакін у своїй публікації „Сатира Шевченка”, підкреслюючи, що це ж і є „позитивна ідея” поеми „Юродивий”, але визначаючи Вашінгтона, як „вождя революційних фермерських армій” і „як стратега переможної революційної війни”...

В подібному, як в Ю. О. Івакіна, аспекті з'ясовують „позитивну ідею” Шевченкового „Юродивого” також О. Білецький та О. Дейч у цитованій книжці, які, не згадуючи зовсім справжньої основної ідеї твору, що нею було прагнення діждатись приходу Вашінгтона з новим і праведним законом, стверджують, що основним завданням цього твору було „не тільки розкрити мерзотність сучасного суспільного ладу, але й збудити глибоку повагу до борців за визволення батьківщини, починаючи з первих (... — Б. К.) російських революціонерів-декабристів і кінчаючи тими одинаками, які, висловлюючи протест проти беззаконня, ніби уособлюють собою тисячі і тисячі людей, що готуються до рішучої сутички з самодержеством і кріосництвом” (цит. тв., ст. 164).

Але ж, треба ствердити, ці таке відкрите перекручення справжньої ідеї і тенденцій Шевченкового твору „Юродивий”, ні всі намагання промовчати його основну ідею, що нею є чекання українського Вашінгтона, ані теж спроби здискредитувати постаті американського Вашінгтона в очах українців, не вб'ють, ні не затемнятъ у свідомості української нації висловленого Шевченком прагнення: визволити Україну з-під національного гніту і встановити в ній новий і праведний український закон. Тим більше, що це Шевченкове прагнення було і є прагненням усього українського народу.

Мова на еміграції

Недавно я одержав листа, який мене дуже порадував. Автор цього листа (судячи з його мови, молодий людина) пише мені:

„Усі мої знайомі погано знають нашу літературну мову. Коли я їм кажу про це, вони говорять, що ніколи її не вчилися.. Що можна зробити в такому прикірумі становищі? Як нам навчитися розмовляти доброю, чистою мовою? З яких книжок? Можете ви порадити якісь підручники?”

Цим своїм питанням молодий чоловік улучив прямо в наше найболючіше місце. Справді, в нас багато пишуть про нашу суспільну малописьменність, обурюються, критикують один одного, але, здається, ще ніхто не сказав, що саме зробити, щоб покласти край конфузному становищу.

Той, хто бажає вдосконалити своє знання, скажім, англійської мови, має до своїх послуг багату бібліотеку найрізноманітніших посібників, нормативних словників, синонімічних, фразеологічних та різних спеціальних словників, самовчителів, розмовників, підручників стилю тощо, не кажучи вже про велику кількість періодичних видань, що пильно дбають про свою мову.

А що є на нашему ринку для людини, яка хоче вивчити нашу літературну мову? Майже нічого. У таборовий період нашої історії нечисленні ентузіасти видали кілька посібників. Пригадую, наприклад, брошуру П. Ковалева „Про чистоту і правильність української мови” та ще деякі видання цього та інших авторів. На жаль, ентузіасти-мовники, автори цих брошур, не зустріли належного числа ентузіастів-читачів...

Моя відповідь на загаданий вище лист буде, мабуть, насамперед листом до наших видавців, мовознавців та вчителів-мовників.

Нам потрібна серія пильно опрацьованих кваліфікованими авторами підручників для самостійного вивчення літературної мови. Я певен, що коли будуть перспективи бодай скромної винагороди авторської праці, то знайдуться фахівці, які схочуть і зможуть скласти такі підручники.

Видавці матимуть можливість узятися за видання підручників лише в тому разі, коли зможуть розраховувати на те, що „не прогорять” на цій справі, що дорогі книги не лежатимуть у склепах замороженим вантажем. Очевидно, буде потрібна передплата.

Тепер неможливо сказати, чи є в нас достатня кількість людей, які серйозно візьмуть-

ся за таку „непрактичну” роботу, як вивчення своєї літературної мови. Чи багато буде таких молодих людей, як автор одержаного мною листа? Чи багато наших письменників розуміють, що вони, власне, не знають літературної мови і що їм ліпше покищо відкласти творчу працю на якийсь час, а тепер сісти за підручники?

Припустімо, що достатня кількість передплатників знайдеться, і знайдуться також автори, які будуть готові до праці над підручниками — праці для ідеалістів, бо належної грошової винагороди ці автори навряд чи зможуть сподіватися.

Які ж підручники й посібники нам потрібні?

Звичайно, вивчення літературної мови повинно почнатися з вивчення нормативної граматики, бо граматики окремих наших діялектів значно відрізняються від граматики літературної мови. Люди, що не знають її, вживають такі форми, як „гарни паробки”, „учителеви книжки”, „осень”, „збуожжє” (північне наріччя), або „пор’єдок”, „парубкови” (давальний відмінок), „сусідна хата”, „ходить”, „казав-єм”, „він ся подивит” (південно-західне наріччя), або „я ходю”, „просю”, „він ходе”, „робе”, „носсе”, „мнясо”, „памнятъ” (південно-східне наріччя).

На еміграції видано кілька підручників граматики. Вони можуть задовольнити читачів з різним культурним рівнем. Назву насамперед „Українську літературну мову” Ю. Шереха (хоч ця книга і не є нормативною, прескриптивною граматикою у властивому значенні цього слова). Знаючи, в чому саме виявляються русифікаційні тенденції граматик, виданих у підсоветській Україні, можна в крайньому разі користуватися їх ними.

Одне з наших видавництв, здається, плянує видати капітальну працю О. Синявського. Це потрібна книга, але видавати її треба було б із передумовою та зауваженнями, зробленими на підставі нашого новочасного досвіду.

Якщо підручники морфології у нас є, то підручників синтакси майже немає. Доведеться тимчасово користуватися „імпортованими”, принаймні до того часу, коли в нас з’являться свої, дерусифіковані. А втім видані в УРСР підручники синтакси зачеплені русифікаційними тенденціями значно менше, ніж підручники морфології.

Саме лише вивчення граматичних правил ще не дає належного знання літературної мови. Часто-густо навіть ті наші інтелігенти, що

знають граматику, говорять мовою, сильно забарвленою діялектизмами та чужими словами (русицмами, полонізмами й іншими), мають дуже бідний лексикон, зокрема не знають дуже багатьох книжних слів. Часто вони не мають почуття мови (навіть не можуть відрізнити чужі слова чи неприродні для нашої мови конструкції від своїх) та не виробили собі почуття стилю, напр., не відчувають стилістичного характеру певного слова чи звороту.

Знання літературної лексики дається не легко. Це видно з мови багатьох наших періодичних видань і літературних творів.

Щоправда, на еміграції вийшло кілька словників (на деякі з них затрачено чимало праці й коштів), але вони відображають приватні тенденції своїх укладачів. Жоден з них не схвалений авторитетною науковою інституцією і користуватися ними треба із значними застереженнями. А коли доводиться не довіряти словників, то це вже не добре...

Те, що еміграція не спромоглася на укладення зразкового нормативного словника (а укладти його можна було вже давно), це красномовний факт. Він говорить про нашу крайню бідність у галузі культури мови. Ми відкидаємо — з повним на це правом —sovets'ko-ukraїn'ski словники (у тому числі й відносно найкращий з них академічний словник за редакцією Кириченка), але що ми можемо протиставити їм?

Причин цього нашого лиха є кілька, але відсутність коштів не основна з них. Головна причина в тому, що в нас — при нашому анахронічному „дуалізмі” в усіх галузях культурного життя — немає єдиної, беззастережно визнаної всіма високоавторитетної наукової інституції, яка могла б зарадити всім нашим мовним труднощам і непорозумінням, упорядкувати наше мовне господарство.

Вивчати літературну лексику й фразеологію з творів нашої белетристики, на жаль, не можна. Навчання мови взагалі не є функцією художньої літератури. Так, напр., письменники часто впроваджують у мову своїх творів, особливо у мову своїх персонажів, багато діялектизмів для створення місцевого кольору. Крім того, письменники мають свої індивідуальні мовні уподобання та ідіосинкразії.

Це, звичайно, не дає їм права нівечити й збіднювати нашу мову. Вартісна літературна творчість вимагає досконалого володіння літературною мовою. Більшість наших письменників, на жаль, погано знають літературну мову і, що найгірше, не дуже хочуть її знати, вимагаючи для себе всіляких знижок „на бідність”.

8

Укладання великого нормативного словника — робота відповідальна й складна. Причому вона складна не стільки технічно, скільки тим, що треба буде не просто вибирати лексику з наявних запасів, але також доповнити її чималою кількістю „кованих слів”, яких владно вимагає життя, що не стоїть на місці.

Особливо незадовільний у нас стан із фразеологією. Реєстрацію, виробленням та нормуванням її ніхто в нас не цікавився раніше, не дбає про це й тепер.

Крім підручників граматики та словників, конче потрібні також посібники й робітні зошити з стилістики — для ознайомлення з семантичними й етимологічними явищами нашої мови, для набування стилістичних навиків.

Стилістика, яка вивчає різні можливості висловлення певного змісту, органічно пов'язана з морфологією і синтаксою. Вона виробляє свідоме наставлення до мовних явищ і навчає оцінювати їх та відповідно добирати слова і звороти. Знання стилістики дає майстерність у користуванні мовою в різних сферах її вжитку, тобто дає те, що називається „мовою культурою”.

Протягом часу від Котляревського до Шевченка, і навіть пізніше, в нашій мові розвивався лише один стиль — стиль художньої літератури. Інші стилі — публіцистичний, науковий, офіційно-діловий — почали розвиватися порівняно пізно, коли вживання нашої мови перестало бути обмежене лише сферою красного письменства.

Виникнення функціональної різноманітності мовних стилів відбувається тоді, коли в мові виробляється едина загально-національна норма. Виробленню такої норми перешкоджали роз'єднаність народу, бездержавність і насильна русифікація. Це робить особливо відповідальними завдання нашої еміграції в цілому, зокрема її інтелігенції.

Зараз у нашій фразеології панує цілковитий хаос. Більшість наших мовознавців (у тому числі й освічених людей) часто самі не знають, чи ті вислови, які вони вживають, правильні чи ні, чи вони взагалі українські, чи звідкись запозичені і нашій мові не властиві. Вони часто не вміють ясно висловити свою мовою певну думку, яку, проте, можуть висловити якоюсь іншою мовою, яку вони вивчали краще. Нерідко українці, що грамотно, логічно й стилістично добре говорять англійською чи іншою чужою мовою, починають плутатися у словах, як тільки переходять на свою рідну мову...

(Закінчення на 14-ій стор.)

ОВІД ч. 3 (114), 1961

Тарас Шевченко

Присвята

Він був сином мужика-селянина, і став володарем у царстві духа.

Він був кріпаком, і став велетнем у царстві людської культури.

Він був самоуком, і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим.

Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі України зробив більше, ніж десять непереможних армій.

Доля переслідувала його в житті, скільки лиши могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі у ржу, ані його любови до людей у ненависть і погороду, а віри в Бога у зневіру і пессимізм.

Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя.

Найкращий й найцінніший скарб доля дала йому лише по смерти — невмирущу славу і всерозквітачу радість, яку в мільйонах людських сердечъ все іаново збуджуватимуть його твори.

Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко.

Іван Франко

Коли 1840 року в загальноєвропейській літературі стався факт, хоч, може, й не такий голосний, але важний і характерний. В літературі появився селянин-мужик, простий сільський мужик! До того часу поети й повістяряне бачили його зовсім, або якщо навіть вводили його до своїх творів, то тільки як декорацію, як німу фігуру, як безбарвну сіру масу, або, щонайбільше, як побічні, епізодичні постаті, або як силу елементарну, руйнуючу насліп і недоступну ніяким глибшим людським чуттям. Згадаю тільки про справедливо осміяні постаті сантиментальних ідилічних французьких пейзанів XVIII віку, про вірні і з можучим натурализмом підхоплені, але епізодичні, ніби калейдоскопові фігури хлопів у Шекспіра і в німецького письменника Грімельсгаузена ще в XVII віці, і в трагедії Гете „Гец фон Берліхінген”, згадаю про гарні, хоч також більше анедоктичні оповідання з життя руських мужиків у латинській поемі польського письменника Кльоновича „Роксолоянія” (1584), декораційне трактування мужицьких фігур у таких поемах, як Гоцінського „Замок Каньовські” і Міцкевича „Пан Тадеуш”, — і думаю, що достаточно буде умотивоване те твердження, що давніша література мужика не знала і життя його не ставила ніколи головним предметом для поетичних творів. Це, зрештою, і

не диво, коли зважимо, що той мужик був невольником і в більшій частині європейських країв із суспільного, і з політичного, і з юридичного погляду майже не вважався за людину, а що найменше не був істотою повноправною.

Аж коло року 1840 починають майже в усіх літературах Європи появлятися твори, в яких мужик являється героєм, його життя стає головним предметом, канвою талановитих літературних творів. У Франції з творами того роду виступає жінка, одна з найгениальніших заступниць жіноцтва, Жорж Санд, видаючи „Чортове болото”, „Франца знайд” і другі прекрасні новелі з мужицького життя. В Німеччині в р. 1838 починає Бертольд Ауербах публікацію своїх більш хвалених, ніж цінних „Шварцвальдер Дорфгешіхтен” (Шварцвальдські сільські історії). В польській літературі в тім самім часі появляються сільські повісті Крашевського, а саме „Уляна”, „Ермола” і інші. В російській літературі тільки в другій половині 40-их років виступають відразу Тургенев з першим оповіданням із своїх „Записок охотника”, Григорович з „Антоном Горемикою” і Достоєвський з „Бідними людьми”. Нарешті в українській літературі, дрібній, слабій, неначе в кут якийсь забитій, на яку мало хто звертав увагу, появляються далеко швидше, ніж деінде, бо ще 1829 року, оповідання Квітки-Основ'яненка, черпані виключно з народного життя, а в році 1840 випливає наверх явище зовсім майже (виключаючи шотландця Бернса) нове в світовій літературі — мужик, що більше як 20 літ життя двигав ярмо кріпацької неволі. Виступає він уже не як герой повісти або поеми, але як живий діяч, як робітник і борець за потоптані людські права всього поневоленого мужицтва, всього обідраного і скривдженого довговіковою неволею українського народу, як захисник усіх кривджених, гноблених і переслідуваних. І що найцікавіше, зараз від першої появи в друку його творів, той мужик, недавній невольник, загальною опінією своїх земляків був признаний провідником, першорядним світилом української літератури. Той самий, що перед кількома літами іще мусів тримтіти перед грізним поглядом свого пана і тільки случайно спасся від лютих різок економа Прехтеля, той самий, яким торгували, якого оцінювали і продано за 2.500 рублів, як якого породистого коня, — тепер стає признаний провідником цілого народу.

З нечуваним ентузіазмом вітає його молодіж, приймають і гостя, як рівного собі, ті самі поміщики, які преспокійно держать у себе в неволі сотні й тисячі його братів-селян. Його навипередки запрошуєть до себе, угощають і відзначають усякими способами, а його пісні швидко вже стають предметом народної гордості. Справді, в історії всесвітньої літератури мало знайдено прикладів подібної наглої зміни долі.

Тим вибраним долі, якому судилося з найтемнішого дна суспільності виплинути на її соняшну поверхню, щоб по кількох літах широкого свободного життя знов, з роздертою душою і надламаною надією, провалитися в темну пропасть і знов по десяти літах виплинути з неї на короткий час і тоді вмерти, — тою справді надзвичайною, високотрагічною появою був Тарас Шевченко, досі найбільший і в своїм роді одинокий поет український.

Не думаю тут оповідати детально його життя, ту епопею сумних досвідів, коротких тріумфів і страшних розчарувань. Ограничуся тут тільки до подання головних, витичних дат і фактів.

Тарас Шевченко родився 1814 року як молодший син кріпака-мужика Грицька Шевченка в селі Моринцях власності пана Енгельгардта, помосковщеного німця. Утративши швидко матір, малий Тарас багато натерпівся від злодіїв, мачухи, вчився читати у сільського дяка, а почувши охоту до малярства, в 8 році життя пустився на мандрівку по сусідніх селах і містечках, шукаючи майстра, який би навчив його малювати. Але не маючи зможи знайти ні в кого науки, вернувся до рідного села, міркуючи найнятися за громадського пастуха. Та не така чекала його доля. Якраз тоді помер був старий Енгельгардт. Його син, вихований більше в польськім дусі, зажадав, щоб з-поміж підданих вибрано для нього нову прислугу. Між таких новобранців попав і Тарас, зразу як кухта, а пізніше авансований на по-кійового козачка, прислуговуючого самому панові.

З паном Енгельгардтом подорожував Тарас то по Україні, то до Вільна, то до Варшави, звичайно по ярмарках та контрактах. Побачивши в молодого хлопчини охоту до малярства, Енгельгардт віддав його в Варшаві на науку до маляра-портретиста Лямпі. Несправна по році тої науки вибухло повстання польське в падолисті 1830. р. і перервало науку Тарасову. На жадання пана, всю його двірню, що перебувала в Варшаві, а враз з нею й Тараса, вислано пішком, „по стану”, по нашому сказати б „цюпасом”, аж до Петербургу. Тут

на усильну просьбу самого Тараса віддав його пан на науку до маляра Шираєва, у якого Шевченко пробув 8 літ. На лихо, Шираєв не був зовсім малярем у правдивім значенні того слова, — то був маляр кімнатний, ремісник, у якого Шевченко, побувши рік у Лямпі, не мав чого вчитися, а тільки мусів заробляти на себе й на пана. З праці, яку він виконав тоді в наймах у Шираєва, і розуміється на його дохід, годиться згадати про орнаменти аль фреско в Великім петербурзькім театрі. . Але все таки роботи того роду, а надто погане наємницьке життя у Шираєва мучили Шевченка, не могли вдоволити його духа. Крадькома, вечорами бігав він до парку, званого Літній сад, і відрисовував поуставлювані там дрантиві статуй мітологічних фігур. Під час одного з таких сеансів перед групою Лякоона здібав його земляк Сошенко, що й сам, вийшовши з бідної міщанської родини і раз-у-раз борючись з нуждою, добивався в Петербурзі науки і хліба. Сошенко ужив всіх способів, щоб допомогти землякові, про якого чув уже давніше. Познайомив його з малим урядником, але талановитим українським письменником, Євгенієм Гребінкою, автором пречудових українських байок, а Гребінка старався звернутися на Шевченка і на його страшну долю увагу великого пана і знаменитого московського поета Жуковського, що був домашнім учителем наслідника престолу, а пізнішого царя Олександра II. Сошенко розказав про Шевченка також своєму вчителеві в Академії Мистецтв Брюлову, завідателеві Артистичного Товариства Григоровичеві, маляреві придворному Венеціянову та іншим. Ця група світлих людей, талановитих артистів і чоловіколюбців занялася поліпшенням долі Шевченка, який зіткнувшись хоч здалека з тим світом, до якого рвалася його душа, попав у таку тоску і тугу, що думав про самогубство, а далі захворів на сильну гарячку і мусів бути відданий до шпиталя. Тим часом Жуковський і Венеціянов зуміли заінтересувати долею Шевченка навіть царську родину. За почином цариці устроено лотерію на портрет Жуковського, намальований Брюловим. Всі білети тої лотерії закупила царська родина, Венеціянов сторгував Шевченка у його пана, і за ціну портрета, 2500 рублів, викуплено Тараса з неволі. Тепер він міг вступити в пороги Академії Мистецтв, яка досі була для нього замкнена, як для кріпака. Швидко став Шевченко одним з улюблених учеників Брюлова, а навіть почасти його товаришем, а по виїзді Сошенка на Україну, заприязнivsya з другим талановитим малярем української природи, Штернбергом.

Але рівночасно з музою мальстрма під час прогульок по Літньому Саду і друга сувора та далеко більше могуча музав завітала до бідного челядника славетного майстра Шираєва. Ще в кріпацтві постали перші поетичні плоди Шевченка, а й пізніше, вже як студент Академії Мистецтв, він частенько кидав пензель і паліту та хапав за перо, щоб виливати на папір мелодійні пісні, заповнюючи його душу. Сошенко нерадо дивився на ті відскоки від мальстрма, а й Штернберг, мабуть, не дуже на них розумівся. Аж ось в р. 1840 один український панок, на прізвище Мартос, познайомившись случайно з Шевченком, зайшов якось до нього на квартиру. Тараса не було дома, тільки був живший з ним ураз Штернберг. На столі, на ліжку і під ліжком Шевченка знайшов Мартос кілька шматків записаного паперу. Піднявши один із них, він прочитав на нім слова „Червоною гадюкою несе Альта вісти” і т. д. — і ті слова відразу вдарили його своєю поетичною силою і мелодійністю. Шевченків товариш сказав йому, що такого добра у Тараса цілий пакет. Коли прийшов Шевченко, Мартос випросив у нього той пакет для спрегляду, і заким ще наш артист встиг упінутися про його зворот, побачив на книгарських полицях книжечку маленького формату п. з. „Кобзар Тараса Шевченка”. Повторилася тут сама історія, що 1798 р. з Котляревським, у якого якийсь Парпара переписав і крадькома видав перші частини „Енеїди”. І цим разом маленька і без відома автора видана книжечка мала становити епоху в історії духового розвою цілого українського народу.

Але видання тої книжечки становить епоху в житті самого Шевченка. „Кобзар” зробив величезне враження на світлих українців. Всі українці побачили в авторі цеї книжечки відразу першорядне світило рідної літератури, а такі великі пани, як граф Тарновський, заобігають його приязні, переписуються з ним. Правда, в тогочасній московській літературі, занятій філософією Гегеля, Гете, мистецтвом для мистецтва, і яка ставила Діккенса нижче, як Поль де Кока, Шевченко не знайшов прихильного приняття, а видана ним у слідуючому році обширна поема „Гайдамаки” стрінула гостру критику не тільки в Петербурзі, а й за границею, в Ліпську, у видаваних Йорданом „Славіше Ярбіхер”*). Але в Україні слава поета росла. Книжки його облетіли весь край від Збура до Дону, з Харкова писав до нього загально шануваний і цінений письменник Григорій Квітка вельми прихильними словами, Тарновський запрошуав

його до себе, увесь світ усміхався молодому поетові. Почув він, що не мальстрма, але поезія є головним призванням його життя. Кинувся читати книжки, студіювати рідну історію, великі пляни почали снуватись в його голові. А тим часом туга рвала його в Україну, якої більше як 12 літ не бачив і про яку так багато говорили йому оповідання Штернберга, а ще більше, може, його товстий рисунковий альбом. В році 1843 поїхав Тарас на вакації до рідного краю. Був це свого роду тріумфальний поворот чоловіка, що перед 12 літами покинув ці сторони в дреліховій куртці по-кірового козачка, ведений „циупасом” ураз із купою голодних і холодних кріпаків під солдатським конвоєм. Правда, рідна хата поетова і відносини родинні від того часу зовсім не поліпшилися і зробили на нього важке, пригнітаюче враження, тим більше, що помимо своєї слави і свободи, Тарас був бідним студентом і нічим не міг допомогти своїй нещасній родині.

Вернувшись до Петербургу восени того ж року, освіжений повітрям рідної України, упоєний запахом її степів, покріплений і злагачений знайомством із багатьма людьми, розмовами з найчільнішими людьми, яких тоді мала Україна. По панських дворах він придивився і прислухавсь останкам козацької традиції, познайомився з людьми, що колись училися в заграницьких університетах, півперек переїшли Європу в наполеонівських походах, належали до тайних товариств конституційних, що потворилися були в останніх часах наяву Олександра I, а й тепер ще, закопавшись в таких хуторах і дворах придніпрянської України, під попелом чудацтва і здичиння хоронили іскри святого огню-любові до всього, що чесне і добре. До таких людей зачислити треба де Бальмена, зукраїнщеного емігранта французького, далі Закревського, історика України Маркевича, багатого поміщика Лизогуба, Тарновських і інших. Вплив тих людей і близче познайомлення з ліберальними напрямами і республіканською традицією козацькою значно розширили світогляд Шевченка. Але, може, найважніше і найблагородніше для нього було коротке перебування в Яготині, в домі князя Репніна, колишнього віцепереможця саксонського, і генерал-губернатора „Малоросії”, одного з найінтелігентніших і найліберальніших людей у тодішній Росії. Дочка князя, Варвара, стає його іцирою приятелькою, порадницею і опікункою. До таких живих впливів додати треба ще й впливи літературні, особливо вплив Міцкевича і тодішнього слов'янофільства. Шевченко в р. 1844

*) Слов'янські річники.

пише в Петербурзі свою поему „Сон”, модельовану на взір Міцкевичової поеми „Петербург”, збирає матеріали і студії до поеми „Іван Гус” і в знаменитім прологу до тої поеми короткими словами висказує програму слов'янофільства, основаного на братерстві, рівності і взаємній любові усіх слов'янських племен.

Літом 1844 року Шевченко покидає Петербург і їде знову в Україну, скінчивши науку в Академії і одержавши золоту медаль і титул свободіного художника. Час від 1843 до 1847 року — то найвищий розцвіт його таланту, найщастливіша доба в його житті. Свобідний, щастливий, він іздить по Україні, від двора до двора, вітаній усюди з великою радістю. В Києві дістає місце при комісії археографічній. Там же довкола нього громадиться молодіж, яка вже перед тим, певно почали і під впливом його пісень, утворила таємний союз у справах освіти народу і знесення кріпацтва. Шевченко вносить новий дух, нові погляди в ту громадку молодих людей, гарячих і перенятіх бажанням загального добра. Огненна його поема „Кавказ” проймає перестрахом найінтелігентнішого з тої молодіжи, Костомарова, який з Харкова приніс був більше вироблену програму федералістичного слов'янофільства. Зав'язується товариство Кирила і Методія, яке лучить в собі програму освіти народу, знесення підданства з програмою федерації всіх слов'ян на ґрунті рівноправності і автономії поодиноких племен під протекторатом царя російського. Шевченко, хоч і не належав до того товариства, то все таки був його душою, так як Костомаров його інтелектуальним провідником. Рівночасно Шевченко з порученням археологічної комісії іздить по Україні, рисує види пам'ятних в історії України місць, старих будівель, розкопує могили, збирає враження і думки, які опісля переливає в чудові пісні.

Але нараз з початком 1847 року вдарив грім з ясного неба, і відразу знищив усі надії, усі пляни поета. Через денунціацію студента Петрова викрито товариство Кирила і Методія, арештовано його членів і відвезено до Петербургу. Арештовано й Шевченка з приводу його віршів „Сон” і „Кавказ”, знайдених у когось в рукописах. Ті вірші цар Микола взяв до себе і засудив їх автора в солдати до смерті, заборонивши йому при тім щонебудь писати й рисувати. По тримісячній в'язниці в Петропавловській кріпості Тараса всадили в кибітку і вивезли до Оренбургу, відкіля опісля його вислано до форту Петропавловського. В Оренбурзі і Петропавловськім доля його була ще несогірша. Здібав він там людей інтелігентних, що

симпатично віднеслися до нього, і між своїми начальниками, і між товаришами недолі, політичними застаницями, між якими була група поляків, як поет Желіговський, Броніслав Залєський, Янковський і інші. Його доля поліпшилася ще, коли командант Оренбурзького краю призначив його, як моряка, до наукової експедиції ученого академіка Бера, яка мала розслідувати береги Аральського озера і пусті степи Раїмські. Більш як півтора року плавав Шевченко на Аральському озері, урядово вважаючись моряком, а на ділі займаючись рисунками видів місцевостей, трактований членами експедиції як рівний з рівними. Аж коли по повороті до Оренбургу він предложив командантovi свій альбом видів аральських окопиць, а командант, думаючи, що виєднає для нього полегшу, доніс про це до Петербургу, відтам надійшла до команданта гостра нахана, Шевченкові альбом звернено і кару його загострено, бо вислано його до одного з найстрашніших карних місць, до Орської кріпості над Аром, де наш поет у тяжкім духовім пригнобленні, в тяжких муках і стражданнях пробув фатальних шість літ.

Його кореспонденція з тих літ — це один безупинний зойк живої душі, закопаної, як бачилось, на віки вічні в страшній, Богом забутій пустині. Ale нагло цар Микола помер. Під пануванням Олександра II настала доба лібералізму, розпочався живий рух літературний і суспільний. Приятелі і протектори Шевченка виєднали в царя звільнення поета з кіргізьких степів. За звільнення старались найбільше президент Академії гр. Толстой і його жінка. По десятилітній відсутності Шевченко вернувся вкінці до Петербургу, зламаний на здоров'ї, але не зламаний на дусі. Малярство і граверство зайняло йому тепер щоправда найбільше часу, але й поезії він не покидав. Вертаючись з Оренбургу, в дорозі до Москви задержаний у Нижнім Новгороді, написав поему „Неофіти”. Загалом його м'яза по 10 літах примусової мовчанки (та й то не цілковитої, бо в тих тяжких літах, крім багатьох оповідань у російській мові, постало багато дрібних, чудових і глибоких ліричних віршів, повних жалю і болю, і з уваги на простоту, живість та безпосередність чуття гідних, певно, стояти поруч із найкращими ліричними творами, які має всесвітня література). Він не вverteється вже до тем національних і політичних, але вибирає теми загальнолюдські, суспільні й релігійні. Постає цілий ряд поем, віршів, як „Гімн чернечий”, „Царі”, „Світе ясний”, які найвиразніше заперечують погляд тих критиків, що вважають час по повороті

Шевченка з неволі добою упадку його поетичного таланту.

Але його здоров'я було знищено. Ще раз побачив поет Україну, хоч і цим разом не обійшлося без конфлікту з поліцією, ще надія малювала йому перед очима тихий рай родинного життя над Дніпром, серед степу коло Канева, — аж ось у лютім 1861 року заскочила його смерть у Петербурзі.

Канів, замість побачити Шевченка своїм громадянином, дочекався тої чести, що на його землі на узгір'ї над Дніпром стала могила послідного Кобзаря України.

Справді незвичайне, бурхливе, повне конфліктів і перемін долі було це життя, багате на терпіння, але не позбавлене й радости, дружби, симпатії, подиву й тихої любові, — велика і всестороння школа для поета. І коли з чисто людського погляду мусимо обурюватися на долю, яка так тяжко побивала поета, то з погляду артистичного годилося б нам благословити її. Терпіння чоловіка, одиниці перетопилися для нас у брилянти, якими величається український народ і вся Слов'янщина. Без тих тяжких і перемінних пригод, які сто раз більше і ліпше позволяли Шевченкові піznати світ і людей, ніж будь-яка школа, ніж тисячі прочитаних книжок, — не був би він зміг видобути з своїх грудей таких глибоко правдивих, природних і проймаючих тонів, які видобувати вміє один тільки український народ із своїх мільйонових грудей і з вікового досвіду. Справедливо, отже, говорити Драгоманов, що українські народні пісні і твори Шевченка — це два найцінніші витвори генія українського народу, найкращі свідоцтва про спосібність того народу до освіти і розвою, найкращі завдатки його будучого поступу духового і культурного.

Політичну діяльність Шевченка природним способом можна поділити на чотири періоди, які різняться значно в дечому один від одного. Перший період — від 1838 р. до 1843 року, себто від звільнення з кріпацтва до першої поїздки в Україну. Тут Шевченко стоїть на ґрунті романтичнім, пише баляди й сантиментальні думки, компонує менші, а далі і більші поеми історичні, що їх короною являється поема „Гайдамаки”, зачата ще 1838-го, а видана 1841-го року. В тих поемах ідеалізує Шевченко козаччину і її гетьманів, з походами та пожарами. Але вже й тут пробивається нахил до реалістичного трактування предмету, до аналізи людських почувань і до чисто психологічних проблем. У тій першій добі постає чудова „Катерина” і „Черниця Мар'яна”.

В другій добі, яка тягнеться від першої поїздки в Україну 1843 року до арештування

весною 1847 року, геній Шевченка широко розпускає крила, вдаряє з великою силою в різні струни. Романтична струя не перестає звучати; постають і тепер деякі баляди, але чисто балядовий тон у них глухне і тихне супроти голосних нот психологічної і соціальної аналізи. Так само й козацька традиція ще й тут виступає, наприклад, у „Невольнику” і в „Черниці”, але більше як декорація тонкої психологічної аналізи. Романтична наївність у поглядах на рідну історію уступає місце критиці, не раз дуже гострій; так постають такі речі, як „Чигирин”, „Суботів”, „Іржавець” і інші. З рамок націоналізму душа поета рветься на широке поле все-світньої боротьби людського духа за поступ і свободу; він пише „Івана Гуса”, „Кавказ”. З другого боку, з українського національного становища Шевченко переходить і на становище соціальне, підносить могутній голос в обороні кріпаків („На панщині пшеницю жала”, „Сестрі”, „Марина”, „Сон”, „Посланіє”) і підіймається до висот вчителя і пророка народного, обличителя політичного й соціального деспотизму. Але побіч того з-під його пера виходять і чудові реалістичні картини з життя, як „Наймичка”, в якій наш поет з великою любов'ю аналізує прояв абнегації задля материнської любові.

Нагле, страшне нещастя підтяло ту широку поетичну діяльність, знищило навіть деякі досі написані твори, як поему про „Гуса”. Під тиском регламенту військового Шевченкові годі було думати про таку широку творчість. Під впливом непривітних людей і ще більше непривітної природи кіргізьких степів він заглиблюється в своє нутро, аналізує себе самого і виливає на папір власну журбу й муку. Період другої неволі поета — це період ліричних пісень, почасти особистого змісту, хоч із широкою політичною та соціальною закраскою, почасти вельми оригінальних і характеристичних парафраз на народні пісні.

Вкінці, четверту добу становить час від 1858 року до смерті поета. Лірична поезія, почата в неволі, тут звучить дальше, зміцнюється і розширяється аж до могучих акордів пісні „Світе ясний”, яку можна назвати надхненою апотеозою світла, поступу і свободи. Але характеристичною рисою цеї доби є зворот Шевченкового генія до релігійних тем („Неофіти”, „Марія”, „Царі”, „Псалом”, „Гімн чернечий” і інші).

Коли б мені прийшлося одним словом схарактеризувати поезію Шевченка, то я сказав би: це поезія бажання жити. Свобідне життя, всесторонній, нічим не спутаний розвій одиниці і цілого суспільності, цілого народу, — це ідеал

Шевченка, що йому він був вірний ціле життя. Неволя і переслідування — чи то народне, політичне, суспільне, чи релігійне — мали в нім непримиреного ворога. Бажання жити пробивається у всіх його творах, як золота нитка серед різnobарвної тканини. Людська індивідуальність без огляду на стан, народність і віру є для нього свята. Терпіння і людські кривди порушували його все з однаковою силою, чи то були терпіння селянки, гнаної на панщину і лишаючої свою дитину під снопом, чи терпіння молодої княжни, якої життя знівечив рідний батько, чи генеральші, яку мати продала за генерала, за палати, чи тої жідівочки, яка мститься криваво на рідному батькові за зганьблені права людського серця.

От тим то, линучи цілою душою до всіх страждущих і покривджених, Шевченко добував найревніших тонів із своєї кобзи, коли йшло про представлення жіночої недолі. Не знаю в літературі всесвітній поета, який би

так витривало, так гаряче і з цілою свідомістю промовляв в обороні жінок, в обороні їх права на повне, чисто людське життя, який би таким могучим словом бичував усе те, що в'яже, деморалізує й пригнічує жінку. Не знаю в літературі всесвітній поета, який би представив такий високий і такий широ людський ідеал жінки-матері, як це вчинив Шевченко в своїх поемах „Відьма”, „Неофіти” і „Марія”. Посвята своєї людської індивідуальності для діл милосердя, перемога над власними терпіннями, забуття власних образів, де йде про службу для високої і піднеслої ідеї, для добра загалу, добра людства — оце ідеал жінки, який полишив нам у спадщині Шевченко. Тож не диво, що й найвищий дотеперішній здобуток людства на полі моральном, велику ідею любові близнього, цю основну ідею християнства, Шевченко в головній мірі вважав ділом жінки — Марії, Ісусової матері.

ПОЯСНЕННЯ

Під цим заголовком Іван Франко написав декілька статей і доповідей українською, польською та німецькою мовами. Стаття, що тут подається, написана українською мовою і вперше надрукована у львівському журналі „Зоря” 1891 р. ч. 5, стор. 86-90. Автограф її повністю не зберігся, залишились тільки два листочки, понумеровані числами 11 і 14. На листочку під числом 14 стоїть підпис „Ів. Франко” — це кінець автографа. Згадані листочки автографа зберігаються у Відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії Наук України. Ф. 3. нр. 485 / 5.

Стаття польською мовою була прочитана Франком як доповідь на зборах польського жіночого товариства у Львові 25 січня 1889 року. Ця доповідь ніде не надрукована, на українську мову не перекладалася. Автограф її (Ф. 3. нр. 424/1/) зберігається у Відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії Наук України. Ф. 3. нр. 485 / 5.

На початку 1893 року Франко на основі попередніх статей написав нову доповідь, теж польською мовою, і прочитав її 19 лютого того ж року в товаристві „Бібліотека Польська” у Відні. Пізніше він цю доповідь переробив і надрукував у польській газеті „Курер Львовський” в 1893 році в числах 62-64, 66-68. Автографи, ні доповіді, ні статті не збереглися. Українською мовою ця стаття не друкувалася.

Остання редакція статті під павою „Тарас Шевченко” датується 1914 роком. Вона написана німецькою мовою з нагоди століття з дня народження Шевченка і надрукована у віденській газеті „Ді Цайт-Моргенблат”, 3 квітня 1914 р., ч. 4136. Автограф її не зберігся. Цю ж статтю на замовлення Франко подав до англійського журналу „The European Review”, що мав виходити в Лондоні в 1914 р. Ale з причини війни журнал не виходив, а стаття Франка була надрукована десятьма роками пізніше, 1924 року, в лондонській газеті „The Slavonian Review”. Переклад її на українську мову був зроблений з англійської мови і надрукований в журналі „Україна” 1925 р., книга 1-2, стор. 6-9. Стаття в „Україні” починається епіграфом, якого в оригіналі немає. Для епіграфа тут послужила „Приєднання” Франка Шевченкові, надрукована на початку статті „Темне царство”.

Передрукуючи оцю Франкову розвідку про життя і творчість Шевченка, ми залишили незміненими деякі особливості в мові Франка. Текст цієї розвідки надіслала до „Овиду” дочка Поета, п. Анна Франко-Ключко, і ми її видрукували без змін.

МОВА НА ЕМІГРАЦІЇ

(Закінчення з 8-ої стор.)

Це свідчить про те, що ці люди ніколи не вивчали як слід „вищого курсу” своєї літературної мови. Той факт, що ця мова — їх рідна, не має вирішального значення. Літературну мову не можна знати, не вивчаючи її.

Це свідчить і про те, що в нашій мові ще не вироблено фразеологію та стилістичні засоби. Пересічні мовознавці мусять мати в своєму розпорядженні готові фразеологічні формули, за допомогою яких вони могли б формувати й формулювати свої думки та вислови. Вони не можуть увесь час творити мову, бо дуже часто її не мають для цього даних.

Хто ж буде виробляти потрібні фразеологізми, як не наші мовники й стилісти-письменники? Вони охоче візьмуться за цю роботу, але громадськість, яка їм цю роботу доручить, повинна й підтримати їх морально й матеріально.

У цій статті я старався якнайстисліше скратити бодай головне про основну нашу культурну потребу. Дальше слово — за громадськістю, насамперед за нашими науковими засновниками і нашими видавцями. Саме вони мають зробити перші практичні кроки у здійсненні того завдання нашої еміграції, яке — коли б вона могла його виконати — забезпечило б її видатне місце в історії рідної культури.

A. K. (Армія Крайова)

У польській партизанці.

Під час другої світової війни радіо й часописи повідомляли про воєнні події на фронтах, про успіхи летунства, підводних човнів, чи сухопутних частин. Але цілковитою мовчанкою збували одну ділянку — військову розвідку. Без цієї „зброї” не можна провадити ніякої військової розвідки, тому воюючі народи сильно розбудували цю важну службу. Тайна служба поділялася на такі головні відділи: військово-стратегічний, політично-психологічний, економічний, контррозвідка, диверсія і саботаж. Кожна з цих ділянок поділялася на окремі групи й секції. Добровільців після дбайливої перевірки вишколювали й перекидали на ворожий терен. Це не донощики, скоти, провокатори, які збуджують у нас огиду й погорду. Це вояки без однострою, які „працюють” у прифронтових зонах і вдалекому запіллі. Боротьба йшла завзята, усякими засобами, без пощади, бо ставка була висока — власне життя. Вояків на фронті, які попали в руки ворога, нормально передавали в полон. Членів тайної служби, яким „поховизнулася нога”, чекала у страшних муках повільна смерть.

Чогось не можу заснути, перевертаюся з боку на бік, стараюся зосередити розпорошені думки, які „літають” у мозку. „А може це зденерування, страх?” питаю себе. Кругом на землі під голим небом сплять партизани. Шумить ліс, з недалеких болот і піль доходить гомін жаб і пільних коників. Понад вершками дерев бачу погідне небо і... обличчя коханої дівчини. Ліс, жаби і пільні коники безупину повторюють її прощальні слова „вертайся скоро”. Замикаю очі, стараюсь думати про „інші речі”. Але дарма, усюди чую її голос „вертайся скоро”! „Як же це так, що я не можу опанувати себе?” ляю себе. Вже знаю! Це не страх, це вона, це любов помандрувала зо мною до далеких болот і лісів, до польських партизан. Трубка і голос капраля „побудка”; встаю разом з іншими. Минула перша ніч у ворожому таборі, газард власним життям почався.

Від 1943 року на території „генеральної губернії” у лісах і недоступних місцях „роїлося” від усякого рода організацій і партизанських відділів. З причини ідеологічних розходжень між поодинокими організаціями ніякої співпраці не було. А. К. (Армія Крайова) визнавала польський екзильний уряд у Лондоні і входила у склад польських збройних

сил, які боролись по боці аліантів. „Армія Людова”, „Гвардія Людова” і П. П. Р. (Польська Партія Роботніча) це комуністичні організації, які служили інтересам Москви, а пізніше стали частиною польського війська, що боролось по боці Червоної Армії. В цих відділах було багато жидів, які із страху перед німцями втікали в ліс до червоних. Це були малі групи, які не мали ніякого впливу на польське населення. Б. Г. (Батальйони Хлопські) провадили власну політику, але в 1944 році злучилися з А. К. Н. С. З. (Народове Сіли Збройне) — це польські націоналісти, які співпрацювали з німцями, від них діставали зброю та іншу допомогу, а за те винищували комуністичні банди і жидів.

У 1943 р. „попав” я до А. К., до головного вишкільного центру на краківську, келецьку і частинно шлезьку області. Центр лежав на границі краківської і келецької області, розкинутий серед санцигнівських лісів і пінчівських болот. Тут примістився штурмовий батальйон, якого командантом був майор Тисяч (Тисьонц). Охороною радіостанції командував поручник Якса. Вишкіл диверсії провадив поручник Жабік, (знаний польський передвоєнний спортовець, який прибув з Англії як стрибок). Від весни аж до зими сюди присилали на військовий вишкіл членів А. К. „Подхоронжувка” вишколювала майбутніх старшин, яких пізніше прекидали в терен на „пляцувкі”.

Був шпиталь і каплиця, де кожної неділі відбувалося спільне богослужіння. Капелян правив богослужіння, а міністрантами були підхорунжі. Одної неділі на мій клопіт мене назначили міністрантом на богослужіння. На великий площа перед лісів, під голим небом працюється богослужіння. У військовім порядку стоїть сотня при сотні. Спереду сидять і стоять запрошенні „цивілі”, мужчини і жінки, бо ввечорі при запалених вогнищах відбудеться мистецький вечір. У програмі були намічені співи, скетчі, гумор, куплети, сатира. Почалося богослужіння. На собі „чую” сотні пар очей, а я ще не відвік хреститися три рази (римо-католики хрестяться один раз і цілою долонею).

Забезпечення табору перед евентуальним нападом німців було надзвичайно добре. Довкола табору на узліссях між деревами був ланцюг стійкових так розставлених, щоб один другого міг бачити і в кожному моменті на-

в'язати контакт із своїм сусідом. Три кілометри перед цим ланцюгом були обсерваційні пункти і підстаршинські чайки. В суміжних селах була густа сітка зв'язкових, які штафетовою системою повідомляли центр про напрям і кількість німецьких відділів. Що три тижні до вишкільного табору приходила свіжа партія рекрутів. Порядок занять у таборі був такий: о 6-ій годині „побудка”, миття, одягання, роблення порядків і снідання — все разом забирало годину часу. Води часто бралися в таборі, через те більшість милася... кавою. На одягання не треба було витрачувати багато часу, бо всі спали одягнені. Роблення порядків, застелювання „ліжок” — це дальші точки порядку щоденних занять. Всі спали в „бараках”, прикритих галузками. Як ішли дощі, тоді вода текла до середини, через те деякі йшли в ліс і сідали під великі з густим листям дерева, бо казали, що там не можна було так змокнути. Ми спали один біля другого на землі, на соломі, прикриті 5-6 душ одною веретою. Звичайно верета була закоротка, не могли всі вкритися; якщо з лівого боку тягнули верету до себе, тоді права сторона була відкрита. Правий бік не хотів бути гіршим і також тягнув до себе. І так цілу ніч „їздила” верета з одного боку на другий. На снідання ми діставали каву, хліб, ковбасу або варені яйця в необмеженій кількості. О 7-ій годині молитва, а пізніше військові вправи включно з гострим стрілянням. Обід починався о 12-ій годині. Складався з зупи, порції свинячого, або волового м'яса з кашею, кави й овочів. Хвіст до „репети” вказував, що хлопці мали добрий апетит. По обіді відпочинок до 15-ої години, опісля теоретичні зайняття, спорт, гри і забави. Вечеря о 18-ій годині замикала денний порядок занять. О 21-ій годині знову всі збиралися на апель і на вечірню молитву. О 22-ій годині всі лежали у „бараках” на своїх місцях. В таборі не було ніякого освітлення із страху перед бомбардуванням, а в бараках заборонялося запалювати свічки чи нафтovі лампи, щоб не спричинити пожежі. Як тільки всі розмістилися на своїх місцях, зачиналася „забава”: черевики й різні предмети летіли з кута в кут. Стогін і сміх мішалися з собою і „забава” продовжувалася. Серед „аківців” переважали німецькі мундури (здобути в нападах на військові магазини), де-хто мав англійський однострій, решта в цивільній одежі. Всі обов'язково мусіли носити на лівому рамені біло-червону опаску з написом В. П. (войсько польське). Узброєння було дуже примітивне; переважно всі мали кріси польські, німецькі, московські, бельгійські, французькі,

а дехто кріси з першої світової війни. Амуніції не було подостатком. Ясно, що в такому стані А. К. жадної більшої військової акції не могла вести. Я поїхав на відпустку...

Але коли літом 1944 р. я знову „заглянув” до А. К., побачив великі зміни. Майже всі мали англійські однострої, було багато автоматичної зброї, шмайсерів, стенів, пепешів, томсонів, легких і тяжких скорострілів, протилетунських і противанцерних гармат, панцерні авта. (Стени часто затиналися, через те більшість воліла німецькі „шмайсери”). Аліянти скидали все, що було необхідне для піддержання партизанки А. К. „З неба” летіли: зброя, амуніція, одяга, харчі, медикаменти, чоколяда, папіроски і навіть туалетний папір! При помочі радія устійнювали день, годину і місце. Здебільшого в темній ночі відбувалися „зжути”. Серед лісів на толоці розпалювали вогні або уставляли світла; літак знижувався і сідав. Вивантажував „товар”, привозив або відвозив „пасажирів”. Часто „зжути” відбувалися у день. Великі білі полотна вказували місце, літак знижувався і на парашутах летіли вниз скрині і мішки. Але не все попадали у призначенні руки. Не раз вітер заносив парашути далеко від табору, а німці в темній ночі також розпалювали вогні й англійці їм скидали „товар”, призначений для А. К. Одної ночі надлетіли літаки і вниз полетіли... бомби. Швидким маневром німецькі панцерні з'єднання окружили ліси, які загорілися від запальних бомб. Ночами малими групами „аківці” пробилися крізь німецьке окруження. Були вбиті й ранені, замокла розбита радіостанція, головний вишкільний центр А. К. перестав існувати.

Після цеї події А. К. застосувала іншу тактику. Більші відділи поділено на малі рейдуючі групи. А. К. була „молodoю” організацією, бо за винятком фахових „зупаків”, підстаршин і старшин, решта — це була молодь з інтелігенції. Робітників і селян в А. К. було мало. Через те духовна поставка була наскрізь патріотична і свідома. На території Польщі по всіх містах і селах існували підпільні організації, Кола А. К. Час до часу ці „підпільні” сходилися на зібрання. Читали й кольпортували нелегальну пресу, ніччу на стінах і парканах писали „Преч з німцам! Нех жиє Польська Вальчонца!” і на цьому їх „бойова акція” кінчалася. По селах були „пляцувки” А. К., які співпрацювали з партизанськими відділами. До партизанських відділів скеровували передусім „спалених” „аківців”, себто таких, що їх пошукувала німецька поліція й вони були змушені йти в ліс. Кож-

ний кандидат до А. К. мусів мати 3 аківців, які за нього ручили. К. Б. (Корпус Безпеченства) затверджував або відкидав кандидатів і вів евіденцію аківців. Вони були певні, що ніхто не бажаний не „заліз” до А. К., а все ж... Новоприняті вибирали собі псевда, якими пізніше послуговувалися. У партизанських відділах харчів ніколи не бракувало. Вони нападали на німецькі державні господарства, магазини, крамниці, центри здачі контингентів (худоби, збіжжя та інших продуктів). З німецьких військових магазинів і транспортів доповняли собі недостачу одягу. „Відвідини” на поштах і касах зміцнювали економію партизанських відділів. Всі напади були докладно обдумані, брали до уваги всі можливості невдач, а на випадок невдалої акції обстава забезпечувала відворот. Стріляти до німців або провокувати їх до стрілянини заборонялось. Ціллю партизанських відділів була передусім самооборона. Польське населення симпатизувало з А. К. і підтримувало її не тільки з патріотичних мотивів. А. К. нічого не забирала від населення, а в крайній потребі купувала і платила ринкову ціну. Партизанка нищила бандитизм, тайні „бімбрівні” (самогон), поборювала прояви деморалізації (дівчатам, які ходили з німцями, обстригали волосся), вбивала зрадників і агентів Гестапа

(поляків), ліквідувала антипольські антидержавні одиниці. Коли наставала зіна, партізани виходили з лісу і малими групами вимулювали по селах, втримуючи постійний зв'язок із командою і другими відділами.

Ми затрималися на ніч у селі, яке лежало у глибокому ярі. По обидвох кінцях яру поставили стійки. Над раном, коли в селі всі спали, заснули при кулеметах стійкові. Німці не зауважили стійкових і в'їхали в село. Вони приїхали по молодь, яка була їм потрібна для копання протипанцерних ровів. Хотіли заскочiti сплячу молодь, але це їм не вдалося, а ми через них попали в халепу. Хтось вистрілив і „рубанина” почалась. На гук стрілів із поблизу сіл надбігли аківці. Лавою окружили яр. Німці піднесли вгору біле полотно, бажаючи переговорів. Вимога з боку А. К. була — скласти зброю. Останній із них кинув не землю кріса.

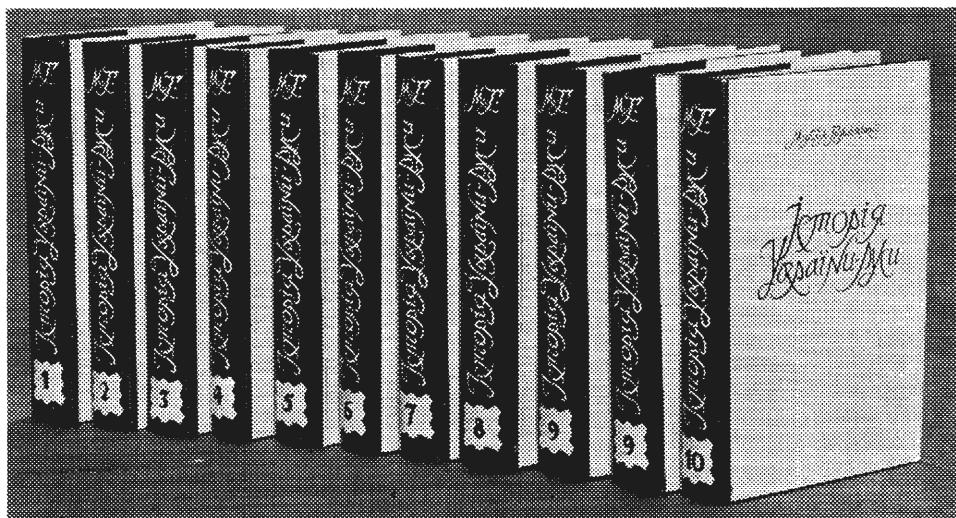
Почалась трагедія. „Чи є між вами не-німці?” запитав командант відділу А. К. „Є”, відповів німецький старшина. „Німці направо, не-німці наліво!” наказав аківець. Розділилися дві групи. Групу німців пустили на волю, а другу групу обступили з усіх боків. „Хто ви?” питали польські партизани. „Українці”, відповів один із них.

(Закінчення буде)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ — РУСИ

Михайла Грушевського

11 томів у ціні \$82.50 за цілість. Продаємо на догідні сплати.

Замовлення слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Avenue

Chicago, 22, Ill.

СИМВОЛ ОДНОГО ПОКОЛІННЯ

Коли одного хмарного березневого ранку загостив я в Мюнхені не до викладової залі медичного факультету, але до редакцій органу ЗЧ ОУН „Український Самостійник”, а опісля органу ЗП УГВР „Сучасна Україна”, зауважив я, що працівники обидвох видавництв були чогось сумні, збентежені, з виразом суврої поваги на обличчі.

Причини їхніх настроїв стали незабаром зрозумілими. З України наспілло радіотелеграфічне зашифроване потвердження вістки, що вранці, дня 5. березня 1950 року, у Білогорці біля Львова, згинув геройською смертю в бою з елітарними частинами совєтської армії Головний Командир Української Повстанської Армії, Голова Проводу ОУН в Україні та Голова підпільного уряду України — Української Головної Визвольної Ради, друг Роман Шухевич — Тарас Чупринка.

Перед нами постало відкрите питання, які наслідки матиме цей факт для дальнішого розвитку українського резистансу в УРСР та який вплив матиме смерть головного стратега, політика і провідника визвольного руху в Україні на настрої і характер політичних дій української спільноти поза межами Батьківщини.

В березні 1950 року не стало 43-літнього Генерала між живими. Він відійшов до Пантеону безсмертних героїв української визвольної боротьби, закріплюючи кінцеву фазу в формуванні нового типу української людини 20-ого сторіччя. Бо, як писав колись Спенглер, ані правда, ані матеріальне добро, чи зовнішня величавість, але римлянин, пуританин, прусак є існуючим фактом, бо на їх живому прикладі виростають і виховуються грядучі покоління, а нація зберігає молодечі сили.

Роман Шухевич, син Галицької Землі, це сьогодні символ одного українського покоління. Його життєвий шлях віддзеркалює класично цей стиль життя, ці політичні ідеали та ідейну наснагу, що домінували серед молоді західно-південних земель України в часах після наших

безуспішних Визвольних Змагань 1917-1921 років.

Не психологія переможених рабів, плебеїв, що вислуговуються окупантам за ціну життєвих гараздів, але бажання стати месниками та продовжувати розпочате діло лягло в основу світоглядових заложень того покоління, з якого вийшов великий Командир, для якого він діяв і зрікся родинного щастя та яке він остаточно очолив, щоб в обороні відвічних прав українського народу віддати вкінці і своє життя.

Походив він із старої галицької боярсько-священичої родини. 16-літнім юнаком став він членом УВО під бойові прапори полк, Євгена Коновальця. Він — студент Львівської Політехніки, яку успішно закінчив, він — член польської старшинської школи, а опісля бойовий референт Краєвої Екзекутиви ОУН в Західній Україні, політичний в'язень польського концентраційного табору в Березі Картузькій, член штабу військових формаций Карпатської України, з весни 1941 р. Краєвий Провідник ОУН Українських Земель поза межами УРСР, заступник комandanта пізніше роззброєного Українського Легіону, що 30. червня 1941 року перший прорвався до звільненого від військ СССР Львова, а від 1943-ого року — український державний муж, що в його руках закріплено всю цивільну і військову владу українського резистансу.

Його життя і смерть є найбільш вимовним доказом, що клич „Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї” був імперативом цього західноукраїнського покоління, що діяло і виростало в часі між двома світовими війнами. Ми швидко видужали з шоку програної війни, ми не потонули в апатії, безнадійності та пристосованості до примусових обставин польської, румунської чи чеської займанщини, але під прапорами ОУН швидко вигоїли рани, щоб кувати зброю на майбутні дні

Щойно появився вперше „ОСТАННІЙ ПРОРОК”

роман ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА

456 сторінок друку. Ціна книжки: у твердій оправі \$6.00, в картоновій — \$4.50. Видано заходом Ділового Комітету для видання творів Л. Мосенда в Торонто. Жадайте у Вашій книгарні або замовляйте в Діловому Комітеті за адресою:

Mr. M. FEDORENKO, 155 PARKSIDE DR.,
TORONTO, ONT. CANADA.

ВИЙШЛА З ДРУКУ

поема Олекси Бабія

„ПОВСТАНЦІ”

Книжка має 180 сторін.

Ціна одної книжки \$1.75

Поему „Повстанці” можна купити:
Ukrainian Bookstore,

2315 CHICAGO AVE., CHICAGO, ILL. USA.

Книгарні й кольпортери дістануть опуст.

ї готовиться до дальнього змагу за елементарні права нашої нації. УВО-ОУН-УПА створили новий тип української людини, що з вірністю сердюцьких мазепинських полків готова віддати все для добра Батьківщини, та виростили здібних для державно-творчих дій патріотів. Хоч в обличчі дійсності підпольної боротьби ОУН була позбавлена можливості виховати ряди державних мужів, Роман Шухевич виявив себе не лише великим стратегом у веденні успішної партизанської війни, але й людиною великого політичного розуму, що зумовила створення АБН та найвищого парламентарного керівного центру в Україні, УГВР, під час другої світової війни, та зуміла довести до замирення на другорядних фронтах боротьби: польському, мадярському та чеському.

Роман Шухевич залишився вірний кличам нації і своєї молодості. Він стояв і згинув на стійці так, як цього вимагала честь України і його покоління. Він і Його покоління не здобули Української Держави. Чому? Відповідь залишаємо відкритою, бо навіть тези про те, що 40-мільйоновий народ не став суцільно під бойові прaporи Генерала, чи про непригожі зовнішньо-політичні умовини, не будуть належним віправданням.

Залишається історичний факт, що під час воєнної завірюхи 40-их років українці знову вхопили за зброю, щоб нею вибороти собі свободу. Могила, в якій спочиває Генерал-Хорунжий, остане могилою Невідомого Українського Бійця. Однак, відомий є заповіт, що його він оставил для тих, що прийдуть після нього. Його заповіт каже, що боротьба за здобуття

КЛЯСИЧНА СТАРОГАЛИЦЬКА РОДИНА (СІМ'Я В ЯКІЙ ВИРІС РОМАН ШУХЕВИЧ).

Перший ряд (стоять зліва до права): Тарас Шухевич, Осип Зиновій Шухевич — батько Романа, Володимир Старосольський, Уляна Старосольська, Одарка Старосольська, Ірина Шухевич, Володимир Шухевич, Теодор Рожанковський.

Другий ряд (сидять зліва до права): Осила Рожанковська, Ольга Шухевич, мати Романа — Євгенія Шухевич з Юрком Шухевичем, бабуя Романа — Герміна Шухевич з Ігорем Старосольським, дід Романа — Володимир Шухевич — сеньйор, Ірина Рожанковська з синами Степаном та Ярославом.

Третій ряд (сидять зліва до права): Юрій Старосольський, РОМАН ШУХЕВИЧ, Володимир Рожанковський.

Фотосвітлина з 1912-го року. Власність п. Дарії Шухевич-Ломницької з Клівленду, Огайо.

прав суверенної нації для українців ще не завершена, що цю боротьбу ми мусимо продовжувати безперебійно, передаючи вартості українства з покоління в покоління. Його звернення до української еміграції каже, що праця української спільноти у вільному світі, праця в науковій, професійній, економічній, політичній чи громадській ділянках нашого життя є належним еквівалентом тих змагань, що їх із зброєю в руках очолював Командир УПА.

Дії і смерть Генерала були для нас тільки тією наснагою, що дозволила нам принести вартості українства також на вільну землю Вашингтона та здобути для тих вартостей respect. Пам'ять про нього мусить бути для нас постійним стимулом для творення нових вартостей, для вдережування давньої гордої спадщини та традицій, мусить розбуджувати в нас гордість із свого походження.

І ще один аспект очайдущих чинів Генерала і Його Армії: він заманіfestував перед світом, що українці ніколи не були сліпими колаборантами будьяких окупантів України. Це безсумнівна заслуга великого політичного розуму сл. п. Генерала, що з неї всі ми, що опинилися по той бік океану, витягнули особисті користі. Залишилися факти, що не лише маршал Советського Союзу, але і шеф гітлерівського СА Лютце згинули побіч польського міністра війни Сверщевського в боях з формациями УПА, цієї перфектної партизанської армії модерних часів, що для її ліквідації три держави, ССРС, Польща та Чехословаччина, були змушені 1947-ого року заключити окремий військовий пакт. Боротьба, яку очолював Роман Шухевич, дала нам чисту совість у зустрічі з давньою українською колонією в ЗДА, яка в 20-их і 30-их роках цього сторіччя активно піддержувала, морально й матеріально, визвольну боротьбу в Україні. Прибули до Америки не лише як патріоти, що вміли щасливо втікати за океан, але як люди, що воювали, боролись та працювали для тих цілей, які були близькі та дорогі нашій давній еміграції в ЗДА та Канаді.

Політичне мислення, ідеї та збройна боротьба під керівництвом Романа Шухевича не остали без впливу і на стан відносин в УССР. Вони є, мабуть, тим ґрунтом, що на ньому вирошли концепції окремих політиків Кремлю, щоб українці стали другою імперською нацією ССР, та окремі внутрішні потягнення для запокоєння аспірацій агресивної української стихії: прилучення Криму до етнографічної території УРСР, чи закріплення за Україною міжнародного статусу члена-основника ООН. УПА і її дії є плодочим субстратом, що на ньому

проходить сьогодні дальша боротьба Української Нації, боротьба за права української мови, літератури й науки в УРСР, боротьба проти насильного обмосковицування, що її чітко можна нотувати на сторінках української радянської преси від 1956 року.

Хоч в історії українського народу, яка пишеться тепер у наукових кабінетах Києва і Львова, ім'я Романа Шухевича не буде згадане, легенда про Великого Генерала УПА житиме й буде передавана з роду в рід, бо в Україні живе Українська Нація, а не лише московські партійні і військові вельможі та комуністичні вислужники різного національного походження. На тій частині українського народу, що опинилася в вільному світі, тяжить обов'язок історичного закріплення пам'яті про Романа Шухевича, щоб наша історія не була історією безіменних.

Проблемою, що заслуговує на згадку в роковини смерті Командира УПА, є питання про відношення загалу української еміграції до чину і дій сл. п. Генерала. Воно інтересне з погляду немонолітної постави цілого політичного вахляра української спільноти у вільному світі до політики Романа Шухевича. З цього приводу насуваються на думку слова колишнього президента ЗДА, Теодора Рузвелта, який сказав: „Американці — це народ, який учається лише в моменти великих трагічних помилок”. Парафразуючи ті слова й переносячи їх на український ґрунт, можна було б тут, на еміграції, остережно твердити, що „українська еміграція — це люди, що їх трагічні помилки й поразки минулого не вчать багато”.

Немонолітне наставлення до найновішої спадщини Української Революції серед нашого еміграційного загалу є, мабуть, причиною, що багато вартостей і вимог нашої політичної рациї в сірій еміграційній дійсності пережило безсумнівну девальвацію. Про серйозність такого стану говорить мені теж звідомлення, що його прислав мені один із друзів моїх молодих літ, який живе тепер в одному з великих міст Польщі. Він питає:

„Чи дійсно ностальгія робить у Вас спустошення серед наших земляків, які, щоб її вбити, поза робленням грошей нічого іншого не визнають? Такі вістки здобули собі тут (цебто серед українців у Польщі та в Україні, примітка автора) право громадянства...”

Хай ці слова в роковини геройської смерті Командира УПА будуть для нас серйозною пересторогою та імпульсом до дій, які проходитимуть на наших землях у недалекому майбутньому.

Так говорить легенда...

1314 рік. Мальовничі Судети вражають зір своєю красою. Долини, узгір'я й річки чергуються, як фігури на шахівниці, звичайно, не в суворому порядку, бо такий порядок не в силі був установити великий будівничий, мати-Природа.

Та десь із гори дивлячись, мимоволі замислюєшся над мудростю творення і приникаєш чолом до землі, в безмірній подязі Богові за цілюще повітря, яким дихаєш, за розкішний трав'яний килим, по якому ходиш, за джерельну, над усе солодшу, воду, яку п'еш під час спраги й утоми.

Але природа щедра й ласкова не для всіх. Вона підкоряється сильній людині, а на слабій мститься. Вона радо приймає виклик тоді, коли бачить залізну впертість, бажання, що зневажає навіть смертельну небезпеку, одчайдушне прагнення вийти з комашиного стану й набути право орла, що гордо ширяє в пісбесних просторах.

Отже, 586 років тому, на високій, майже не-приступній скелі, стояв замок і там жила багата княжа родина. Всю розкіш того часу можна було бачити в княжих хоромах. Усі дерева й усі квітки світу росли на просторій горі. Все пташине царство переселювалось туди разом із весною, щебетало й співало, радуючи слух господарів. Та найбільшою радістю, найбільшою красою була княжна Гунка.

Життя відрахувало їй ще небагато років. Сімнадцята весна ледь-ледь приступила до неї, тримаючи золотий вінець над гордою голівкою, підкреслюючи ваготу чорних, як ніч, кіс, освітлюючи й без того несказанно світле обличчя...

Хто з юнаків хоч один раз бачив княжну, вже не міг думати про інших красунь. Вона приворожувала без усяких зусиль з її боку, напувала чародійним зіллям, ім'я якому — кохання. Князі й навіть королі, почувши за цю, небувалу в світі красу, приїздили в замок і готові були покласти до ніг Гунки свої серця й багатства.

Та княжа родина була надміру горда. Отак приїхати та й узяти найбільший скарб хоч би й королеві? Ні, треба той скарб заслужити, треба чимсь прославитись на весь світ...

Одна-єдина дорога сполучувала замок із навколошнім світом, а решта — скелі з непомітними стежками, з чагарником, що, наче ключий дріт, робив ще більше тяжким підступ до княжого замку.

І ось було оголошено рішення князя: лише

той візьме собі за дружину княжну Гунку, хто дістанеться конем до гори не проїздною дорогою, а з іншого боку...

Тоді зголосилося двадцять два німецьких лицарі, дев'ять польських, сім чеських і стільки ж руських, та й почали сходити на ту неприступну скелю.

Чи треба говорити про терпіння лицарів? Деякі підіймались на одну третину, деякі досягали половини гори. Комусь щастливо дістались і до передостанніх каменів, та раптом бракло сили і їздець ринув з тої висоти в глибоке провалля, проклинаючи хвилину, коли погодився на такий божевільний змаг...

Довго чекала княжа родина. Було приготоване все: весільне вбраниння, перстені, навіть старий священик спав одним оком, а другим дивився на гори. Хтось же мусить досягти того заповідного рубікону, хтось же мусить бути щасливим...

Ні, нікого не було. І тоді запав сумнів у княжій родині. Перевелися лицарі, став дрібним і нецікавим мужеський рід. Справді бо: що є кращого й досконалішого за дівочу красу? Адже війни, страшні катаклізми на землі часто відбувалися виключно завдяки жіночим чарам. Відколи стоїть світ, жінка домінує в житті, хоч мужчини й роблять вигляд, наче це їм належить в усьому перше слово, наче вони є господарями й законодавцями...

Отже, минуло півроку і жоден із тих зголошених лицарів не з'явився на високій горі. Княжна Гунка наблизялася до вісімнадцятої весни, вона стала ще пишніша, ще красивіша. І шкода вже їй було, що завдала вона такий клопіт юнакам, але, власне, той клопіт був не від неї, а від батька, гордого скельного князя, рішення якого вона не мала права порушити.

А тим часом замкова служба повідомляла: Вчора бачили, як два лицарі покотилися із скелі й лишились лежати десь між небом і землею. Сьогодні один майже видряпався на вершину, та раптом спіткнувся й поринув туди, звідки не повертаються. Княжна Гунка навіть заплакала, почувши ту печальну вістку, й сказала батькові: — Тату, я вже не хочу тих лицарів, що дряпаються по скелях. Хай мій чоловік буде звичайною людиною, що приїде отим шляхом, яким ми всі їздимо, хай він не має такого безмежного тягару...

Ні! Батьківська воля була твердою. Що сказано, мусить бути здійснене. Княжа воля є поза всякими змінами і навіть просьбами...

І раптом одного дня, коли нікого не чекали й не сподівалися, з'явився у дворі замку юнак, Юрій Красавець. Він сидів на змученому, але рухливому й гарному гнідому коні. Очі в лицаря світилися, як два сонця, а м'язи нагадували камені, що ворушились під мілким земним покровом.

— Хто ти? — запитав князь.

— Я русин із місцевості Пліснесько. Я руський лицар, княже, який не боїться жодних перенон, який хоче доказати, що природа проти нього безсила...

— Ти приїхав не від дороги?

— Авжеж. І хто ж проникне тою дорогою, коли твої слуги, княже, стоять через кожні десять кроків і питаютъ: чого тобі, мандрівче, треба?

— То, може, ти покажеш мені, яким шляхом ти прийшов?

— Покажу, княже...

І коли господар зазирнув у знайоме йому провалля, ворухнулось волосся на його голові, і він ледве чутно прошепотів:

— Невже?

— Так, княже. Але не думай, що я і мій вірний кінь — чарівники. Крок за кроком робив я лопатою стежку, обходив камені, перекидав через щілини містки. Спочатку йшов сам, випробовуючи їх, а потім проводив коня, що ніс одяг і харчі для мене. Я не спішив, бо тут не можна було спішити, але ж терпеливі завжди перемагають...

— Тож ходімо, лицарю, до господи. Там тебе чекає все, чого ти ще не мав. Там є мій найбільший скарб, який сьогодні я передам тобі.

У княжих хоромах зустріла Юрія княжна Гунка. Вона була свіжа, як весна, і радісна, як дитина.

— Вітаю тебе, мій лицарю, мій суджений! — сказала вона.

І тоді відповів Юрій Красавець:

— Вітаю і я тебе, чарівна княжно! Але... ніколи не стану я твоїм чоловіком, бо завдяки тобі загинуло стільки юних і відважних. Їхні трупи гниють у проваллях вашої проклятої гори, і той страшний пах дістався б до нашого шлюбного ложа, отруїв і знівечив би наше життя. Прощай, княжно! Юрій Красавець не з тих, що своє щастя будують на чужій біді.

Від тих слів зблідла й похитнулася княжна Гунка.

— Я іс винна! — прошепотіла вона.

— Не винна? А хто ж винен?

Уста в княжні дрижали. Вона хотіла вимовити ім'я батька, але ось він з'явився в господі і наближається до них. Як же, як сказати?!

Шанобливо вклонився лицар старому князеві й промовив:

— На жаль, княже, доля моя не тут. Ми з княжною не підходимо одне для одного... Сподіваюся, княже, що ти не примусиш мене їхати назад тою ж дорогою, якою я сюди дістався, бо то було б небезпечно... для нас обох.

І вийшов Юрій Красавець на двір, стрибнув на свого коня та й подався широким проїздним шляхом у долину. А княжна, як несамовита, кинулась павздогін, і з мукою, з відчайдушем закричала:

— Вернись!

Ні, лицар не вернувся. Його постать усе змениувалася і нарешті зникла з очей.

Нічого не розумів князь, нічого не розуміли слуги. Тільки дивились на молоду господиню замку, як вона йшла до урвища, шукаючи очима слідів лицаря та його коня.

І піднесла, як білі крила, свої руки княжна Гунка, і кинулася зі скелі — наздоганяти своє щастя.

ВЛАСНІ ВИДАННЯ ВИДАВНИЦТВА МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

(Видані в Аргентині)

ВЕРФЕЛЬ ФР.	Пісня про Бернадету (роман) — переклад з німецької мови Гр. Голіяна	4.00
ВИННИЦЬКА І.	Музика (повість)	1.50
ГАЛАН А.	Пахощі (новелі)	1.00
ГУИРАЛЬДЕС Р.	Дон Сегундо Сомбра — переклад з еспанської мови Ол. Сацюка	2.00
ДРАГОМАНОВА О.	По той бік світу (повість)	1.00
КРИМСЬКИЙ В.	Етап (новелі)	0.80
ОНАЦЬКИЙ Є.	У вічному місті — записи українського журналіста. Рік 1930	4.00
ПАВЕЛКО І.	Україна-Русь і московізм (наукова студія)	0.80
ПАКЛЕН Р.	Загадка сфінкса (пекучі проблеми світової політики в нарисах)	1.00
ПАРФАНОВИЧ С.	У лісничівці (оповідання з життя звірят)	1.50
САМЧУК У.	Марія — хроніка одного життя III паклад.	2.00
САМЧУК У.	П'ять по дванадцятій — записи на бігу	1.80
САЦЮК О.	Златъ-жолудъ (новелі)	1.00
САЦЮК ОЛ.	Скрипка на камені (п'еса в 3 діях)	0.50
СКИТ У.	Сила і слабість комунізму (політична розвідка)	0.20
СМОЛІЙ І.	Манекені (новелі)	1.50
СТАХОВСЬКИЙ Л.	З Венесуельського щоденника	0.70
ТИС Ю.	Не плач, Рахиле... драма в трьох діях)	0.40
ТИС Ю.	Симфонія земні (новелі)	1.00
ФОРОСТІВСЬКИЙ Л.	Київ під ворожими окупаціями	0.70
ЦУКАНОВА М.	Бузковий цвіт (новелі)	1.00
ЯРОСЛАВСЬКА Д.	В обіймах Мель помени (роман)	2.00

Музика в творах Лесі Українки

У цілому ряді творів Лесі Українки музика, музичні поняття й уявлення відіграють важливу роль. Це не диво, бо вже з наймолодших років майбутня поетеса виростала й виховувалася у наскрізь музичній атмосфері. Її мати, Олена Ічілка (Косач), тісно дружила й співпрацювала з такими корифеями української музичної культури, як Микола Лисенко, у домі якого Леся буvalа постійним гостем, дружила з його дітьми й „режисерувала” його дитячі казки-опери, що ставились вперше в хатньому „театрі” Лисенків. Сама Леся грава теж на фортепіані. I так, як Шевченка поетичний геній притяմив його хист малярський, так і в Лесі Українки письменницький і поетичний талант відсунув у тінь її музичальні обдарування, якими просякнута майже вся її творчість, і то до тої міри, що навіть назви поодиноких її творів носять чисто музичні окреслення. Наприклад, „Пісня фльорентійська”, „Східня мелодія”, „Айн лід оне кляні” (Пісня без звуку), „Ададжійо пенсієрозо” (Повільно задумчиво), „Престо апассіонато” (Швидко з поривом), „Голосні струни”, „Сім струн”, „Мелодії”, „Ритми”, „Романси” та інші. Образи й картини навіяні музикою так часто зустрічаються у творах Лесі Українки, що можна сміло назвати їх стиль музичним. Наприклад, у поемі „Давня казка” є проста і звичайна лекція музики:

Ти, співаючи, на струнах
Маєш так перебирати:
До-фа-ля-соль, фа-мі-ре-соль...
Далі можеш сам добрati...

Любов поетеси до музики виявляється і в тому, що вона наділяє музичальністю багатьох своїх героїв, які або грою на інструменті або співом передають свої найглибші переживання. Леся Українка глибоко вірила у велику силу музики і тому так часто зверталася до тих засобів, що так ясно й проречисто відзеркалюють у її творах настрої й переживання не тільки одиниць, але й цілих груп, громад і народів.

В легенді „Королівна”, наприклад, одним чотирирядковим віршем, кількома музичними окресленнями, поетеса змальовує цілу епопею похоронів-панахиди по „вбогому лицарю без спадку”:

У сільській убогій церкві
Грають „Реквієм” органи,
Хор голосить „Мізерере”,
Люд зідхає „Ле профундіс”.

Міський гамір Леся Українка називає „піснею міста” у вірші „Мати-невільниця”. Таку саму аллегорію стрічаємо в поемі „Так прожила я цілу довгу зиму”:

Дзвінки трамваїв, гомін паровозів
Зливаються в одну тримтячу ноту,
Мов тремольо великої оркестри,
I день і ніч гуде оня музика.

Особливим засобом виразу у творах Лесі Українки являється поняття струн. Наприклад:

Якби мені достати струн живих,
Якби той хист мені, щоб грать на них,
Потужну пісню я б на струнах грава.
Нехай би скарби всі вона зібрала,
Tі скарби, що лежать в душі на дні.

Або:

Порвалася нескінчена розмова.
Тремтить вона, мов порвана струна...
Серденько тремтіло від хвали,
Як струночка під плектроном на лірі.

Поетеса особливо любується в ніжних, інтимних, струнних інструментах, які, на її думку, можуть висловити найглибші, найінтимніші почування й переживання людини. До таких належить арфа і всі щипані інструменти (гітара, цитра тощо).

Якби оті проміння золоті
у струни чарами якими обернути,
я б з них зробила золоту арфу —
в ній все було б ясне, і струни й гуки,
і кожна пісня, що на інших струнах
бринить, мов голос вітряної ночі,
бриніла б на моїй золотистій арфі
тим співом, що лунає тільки в снах
дітей щасливих...

Алегоричні образи струн і арфи появляються теж у вірші „Завжди терновий вінець буде країм”.

Уосібленням сили, революційного підйому, боротьби з насильством уважає поетеса музичний інструмент органи, на яких грає „Прометея нащадок” — борець за визволення свого народу, що:

... гук потужній і величний
по всіх країнах має задунати
і перекинуті світові стрій одвічний. („Сон”)

З музикою пов’язаний і зміст поеми „Місячна легенда”, героєм якої є поет-співак, що в юні роки молодості відносно легко збирає лаври слави. Та скоро минає молодість, люди відвертаються від нього і він вертається в родинні сторони, де живе на самоті в огірченні й забутті. Та появляється лірник, який співає людям про „даремницу-панцину” злую... Лю-

ди плачуть, слухаючи лірника, що й зворушує поета-співака до тої міри, що він знову вертається до своєї професії, віддається покликанню і вирішує, що:

Що ки ще буде на світі
Хоч єдина людина сумна,
Доти буде між людьми бриніти
Моя пісня смутна-голосна.

Постать мистця, поета-співця часто появляється у творах Л. Українки не тільки як творця тонів і слів, але й як народного трибуна, месника і вождя, що підіймає народні маси до чину, до боротьби з гнобителями. У вірші „Поет під час облоги” народ, „мов хор”, підхоплює поетову пісню:

Усе одбивається в пісні, як в морі,
Рожева зоря і червона кров,
І темна ненависть, і ясна любов.

Так само в поемі „Давня казка” Леся Українка показує поета-музику в ролі провідника, чародія, що співом, музикою і словом пориває за собою маси.

Тут поет взяв мандоліну
І на відповідь гуртові
Він заграв, і до музики
Промовляв пісні чудові.
Всі навколо нерухомі,
Зачаровані стояли.

Могутній вплив музики на душу людини розкриває Леся Українка і в ряді інших своїх творів. У поемі про староїзраїльського царя Саула й молодого ще тоді гусляра Давида вона пише:

Грай, хлопче, грай! Нехай той голос арфи
заглушить голоси в моєму серці,
ті голоси пророчі, неспокійні!...

Леся, як сказано, грала на фортепіяні, що й був її найінтимнішим другом і повірником. Цьому інструментові вона присвятила автобіографічний вірш „До моого фортепіяно”, у якому пише, що тільки тоді ставало їй легше, коли „смуток свій на струни клала”. Такий самий поетичний переспів „душевної сповіді” являє собою і поезія „Ти, дівчина, життям розбита, грай”, у якому „криком, а не співом, акорди перші залунають”.

Виступаючи проти промовчування пекучих проблем, вона пише:

... Як рука натрапить
На ту струну, що ствердла від мовчання,

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ О
ЧИТАЙТЕ В
ПОШІРЮЙТЕ И
„ОВІД”

Шарпни струну безжалісно, потужно
і брязни в неї, наче на пожежу.

Навіть у роздумуваннях над неминучою смертю Леся Українка не розставалася з думками про музику.

... Якби мені знаття,
Коли я вмру, я б заповіт зробила,
Аби з музикою, що люба за життя,
Мене ховали...

Або таке:

Се дивно вам — після погребу танці?
Звичайній то сумним пісням кінець!

Проникнення музикою творчості Лесі Українки не обмежується використанням нею різноманітних музичних картин, алегорій, паралель. Велика музикальність поетеси проявляється теж у її мові. В таких поезіях, як: „Сім струн”, „Мелодії”, „Ритми”, Пісня флюрентійська”, „Емпромтю”, „Айн лід оне клянг” та інші, межі між музикою і поезією майже не існують.

„Сім струн” — це сім ступенів музичного звукоряду дурової (мажорної) гами:

До Гімн. „Граве”

— До тебе, Україно, наша бездольна мати,
Струна моя перша обізветься.

Ре Пісня. „Бріозо”

— Реве, гude негодонька,
Негодоньки не боюся...

Мі Колискова. „Арпеджіо”

— Місяць яснесенький

Промінь тихесенський
Кинув до нас.

Фа Сонет

— Фантазіє! Ти сило чарівна,

Що збудувала світ в порожньому просторі...

Соль „Рондо”

— Соловейків спів на весні
Ллється в гаю, в зеленім розмаю...

Ля „Ноктурно”

Лагідні весняній ночі зористі!
Куди ви од нас полинули?

Сі „Сеттіна”

— Сім струн я торкаю, струна по струні,
Нехай мої струни лунають...

Підзаголовки тільки двох поезій цього циклу характеризують останні як літературні твори (сонет, сеттіна). Всі інші підзаголовки — назви музичних творів. У деяких поезіях Леся Українка дає музичні окреслення провідному емоціональному настрою („граве”, „бріозо”) або зазначує форму акомпаніаменту („арпеджіо” в „Колисковій”).

(Закінчення в наступному числі)

Кипр — нова держава у світі

За останні кілька років голосно було про Кипр у світі, а в результаті він добився незалежності.

На початку 1959 року три держави, Велика Британія, Греція і Туреччина, — при співучасті представників населення Кипру — заключили договір у справі незалежності Кипру.

В наслідок цього договору на Кипрі створено тимчасовий кабінет міністрів, який перебрав цілу адміністрацію острова (за виїмком справ безпеки, оборони та зовнішніх справ) від британського губернатора. Дня 13 січня 1960 року відбулися на Кипрі вибори першого президента Кипрійської Республіки, яким обраний архієпископ Макаріос, голова Кипрійської Православної Церкви. Віцепрезидентом обраний представник турецького населення, д-р Фазіль Кучук.

В ході є кінцеві переговори для урегулювання всіх інших проблем, звязаних із встановленням незалежної республіки на Кипрі (в тому також і проблеми британських військових баз) і коли ті справи будуть остаточно вирішені і полагоджені, наступить формальна проглямачія Кипру незалежною державою і тоді Кипр відкриє нову сторінку своєї історії.

А історія Кипру велика й цікава.

Невеличкий острів, розташований у північно-східному куточку Середземного моря, якраз там, де схрещувалися впливи великих цивілізацій світу, де суперничали з собою та нерідко входили у збройні конфлікти найбільші мілітарні потуги старинного і середньовічного світів, де врешті схрещувалися впливи таких динамічно-експансивних релігій, як християнська і мусулманська, не міг не відчути усіх цих впливів на собі.

Кипр відчував їх, не раз дуже болюче.

Перші сліди людини, знайдені на Кипрі, вказують, що вона жила тут уже в новій кам'яній добі, а останній період бронзової доби залишив сліди високої культури, що була наслідком впливів Єгипту, Асириї, Вавилонії, Греції, а пізніше й Риму, в орбіті яких Кипр перебував.

На історичну арену виходить Кипр десь около 1500 р. до Христа, коли єгипетський фараон Тутмозіс III приборкав зревольтовану Сирію і Фенікію, то разом з Фенікією оволодів також Кипром, де вже до того часу Фенікія мала свої колонії. Під владою Єгипту Кипр перебував кілька сторіч, а коли після того

домінуючою потугою стала Асирия, Кипр опинився під її владою, а потім знову під Єгиптом.

Рівночасно із занепадом тих великих потуг із Заходу просувається грецька колонізація Малої Азії, якої не оминув і Кипр. На відміну, однак, від інших, напр., фенікійців, які основували на Кипрі свої колонії на тс, щоб острів експлуатувати, грецькі колоністи приходили на Кипр, щоб у ньому постійно жити. То був час великої колонізації греками Малої Азії.

На зразок відносин у батьківщині, Греції, греки, поселившись на Кипрі, створили кілька осередків, міст-держав, взаємно від себе незалежних, що в великий мірі стало причиною їх лиха в майбутньому, коли окупант наблизився.

Розгром Персією Асириї, Вавилону і Єгипту приніс перську владу також на Кипр; острів увійшов у склад одної із 20 перських провінцій.

Спроба повстання проти Персії не вдалася і щойно Олександр Великий його визволив, включаючи до своєї могутньої держави. Хоч Кипр тоді трохи свободніше відідхнув, повної свободи він далі не мав, а скоро потім Єгипет Птолемеїдів (засновником династії був один із генералів Олександра Македонського) підкорив собі Кипр на близько 300 років. Час панування Птолемеїдів над Кипром був періодом поширення й розквіту еллінської культури на Кипрі.

Панування на Кипрі Риму, що прийшло на зміну Ітолемеїдам, було добою розквіту острова. Римляни побудували тут міста й багато пам'ятників, які залишилися й до сьогоднішнього дня. Римське панування замітне ще тим, що в тому часі, в першому сторіччі християнської ери, прийшла на Кипр християнська релігія.

У 364 р. Римська Імперія поділилася на дві частини, Східну і Західну. Кипр припав Східній і від того часу близько 800 років був складовою частиною держави християнської за релігією і грецької за культурою.

Поява на Сході мусулманських арабів і їхня боротьба проти християнського світу принесла і Кипрові багато нещастя; він не раз був грабований арабами.

В 11 ст. арабську державу завоювали турки-сельджуки, які опанували також Палестину.

Щоб визволити Палестину, християнські держави Зах. Європи організували хрестоносні походи і в добі тих походів Кипр підпав під владу тих держав. Зайняв його наперед Річард Львіне Серце, продав його Темплляріям, а коли Гі Люсінан був позбавлений престолу Королівства Єрусалиму, йому дали Кипр. Династія Люсінянів правила Кипром від кінця 13 до кінця 15 ст. Доба їх панування принесла острому багато доброго. Політично нові володарі Кипру в такій або іншій мірі підлягали різним потугам. У 1372. р. Генуя всадовилася на Кипрі, зайнявши Фамагусту, а в 1468. р. острів майже цілковито переходить під владу Венеції.

В 1570-71 рр. Кипр здобули турки, а 1878. р. він перейшов під владу Великої Британії.

Поданий угорі перелік подій цілком не вичерпує багатої історії Кипру. Але навіть ця мала прогулка в його історію дає образ його минулого.

Завойовники, внутрішні спори і війни, елементарні нещастя, все це перенесло на своїх плечах населення острова за час близько 3.500-літнього історичного існування і майже безпереривного перебування під чужим пануванням.

Зазнало населення також релігійного переслідування. Християнство на Кипр приніс апостол Варнава в I столітті по Христі і заснував тут християнську Церкву, яка була незалежною від нікого, але залишилася, як рівна з рівними, в контакті з іншими християнськими Церквами з патріярхатом у Візантії. Коли ж у 1054 р. прийшов у християнській Церкві поділ на Східну і Західну, Кипр пішов за Візантією.

До хрестоносних походів церква на Кипрі розвивалась свободно і росла в силу.

Коли ж, у наслідок тих походів, на Середній Схід прийшли виливи західно-європейських держав і в результаті того Кипр очинився під Люсінянами, французькими католиками, на Кипр прийшла також Католицька Церква з її єпархією, яка мала на цілі приєднати кипрійське населення до Католицької Церкви. В наслідок цього православна Церква на Кипрі пережила дуже тяжкі дні.

Однак, маючи опору в масах, православна Церква перетривала всі труднощі, а католицька Церква, яка була церквою пануючої верстви завойовників, зникла з острова разом із зникненням її носіїв.

Коли під кінець 16. ст. Кипр завоювали турки, вони визнали тільки одну православну Церкву з-поміж усіх християнських віровізнань, а неофіційно її архиєпископ був ними визнаний не тільки як релігійний, духовий

голова не-мусулманського населення, але і його опікун-репрезентант у всіх справах. Не дивлячись на деякі обмеження, які час від часу роблено таким опікунам, він залишався ним весь час турецького панування, а потім і під британським пануванням. До деякої міри він був теж політичним провідником не-мусулманського населення.

Цим треба собі пояснити ту велику роль, яку Кипрійська Православна Церква відіграла у визвольних змаганнях Кипру.

Дивлячись узад на цілу історію Кипру, можна сміло сказати, що грецьке населення Кипру завдячує свою свободу тільки тій обставині, що воно було вірне своїй грецькій мові і своїй Церкві.

Пребагата в події історія Кипру, щораз то нові завойовники острова, з різними культурами й цивілізаціями, залишили по собі сліди на острові у формі різного рода пам'ятників.

Багато з тих слідів спочиває ще глибоко в землі і жде своїх дослідників, але багато дечого вже знайдено, розкопано, а деякі пам'ятники, навіть у доброму стані, стоять ще до нині, як німі свідки великого минулого острова.

Розкопками встановлено, що вже в ранній неолітичній добі (около 3.700 р. до Христа) на острові жила людина, невиясненого досі походження, неподібна до ніякої людини, що тоді заселявала сусідні до острова землі. Ця людина знала камінне знаряддя, вживала мальованої кераміки й займалася сільським господарством.

Є знаки, що згодом острів був під впливами сусідньої Анатолії, якій він поставав мідь із своїх копалень.

Багато знахідок із тої доби знаходиться в музеї в Нікозії.

Із ростом цивілізації на острові пам'ятники стають численніші й замітніші.

Одним із таких монументальних пам'ятників є руїни міста Салляляміс, заснованого, як подає легенда, одним із героїв з-під Трої. В часі землетрусу в 4 ст. до Христа воно було зруйноване, потім, за часів римлян, відновлене, а в 648 р. знищено арабами. З інших пам'ятників старинної доби треба згадати руїни святині Афродити в Куклі б. Пафос (згідно з легендою Афродита вродилась із морської піни біля Пафос), руїни святині Аполлона в Куріюм, римський театр у Солі та руїни палати з 500. р. до Христа у Вуні.

Для мусулманського населення особливе значення має Галя Султан Текке або Умм Гарам Текке. Умм Гарам мала бути тіткою пророка

Магомета. Коли араби в 647. році по Христі напали на Кипр, вона була з ними і в нещасливому випадку втратила життя. Її поховано на місці випадку, а потім турки над її могилою збудували мечеть. Ця мечеть близько Лярнаки є місцем паломництва для мусулман і вважається другим, що до важності, після Мекки, місцем у мусулманських вірних.

Із пам'ятників пізнішого часу замок у Кіреннії, первісно візантійська фортеця, перебудований за Люсінянів у 1208. році, до нині зберігається в досконалому стані і є свідоцтвом високого будівельно-фортифікаційного мистецтва тих часів.

Руїни латинського манастиря в селі Беллапаїс, катедра св. Софії в Нікосії (тепер мечеть) і катедра св. Миколая (тепер теж мечеть) то прекрасні зразки готицького стилю (вони з 13 і 14 ст.), яким немає рівних у цілому Леванту.

Дуже цікавою з архітектурного боку є візантійська церковця із 14 ст. в Перістероні.

Крім ряду середньовічних замків на скельних верхах Кіренського гірського пасма, низка інтересних, середньовічних манастирів, церков та менших пам'ятників робить Кипр дуже цікавим місцем для туриста.

Для доповнення картини ще коротка інформаційна довідка: Кипр є третім за величиною, після Сицилії і Сардинії, островом Середземного моря, якого поверхня охоплює 3.572 квадратових миль. Згідно з урядовими підрахунками населення Кипру в 1958. році виносило 549.200 душ. Із цього числа близько 100.000 становлять турки, близько 6.000 вірмен, невелике число маронітів, деяка кількість чужинців різних національностей, решта греки.

Головне місто Кипру Нікосія (грецьке: Левкосія) має 86.000 мешканців. За ним ідуть Лімасоль (Лемесос) 38.500 населення. Фамагуста (Амохостос), найбільший пост острова, 28.000 нас. і Ляднака, 18.800 населення.

На Кипрі є 499 початкових шкіл гречьких і 220 турецьких. Свої школи мають також відмени і мароніти. Середніх шкіл є 57, а крім того 2 сільсько-гospодарські школи і 2 коледжі для вчителів.

На острові виходить 9 щолennих газет (5 греческих, 2 турецькі та 2 англійські) загальним тиражем 59.000 прим.. і 9 тижневиків (7 греческих і 2 турецькі) загальним тиражем 52.700 примінників.

Головним заняттям населення острова є сіль-

Видавництво МИКОЛА ДЕНИСЮКА
повідомляє, що
ВИДРУКОВАНО ВЖЕ Х-ТИЙ ТОМ
ювілейного 14-томового видання
ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Уже видруковано 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 томи. Ренита томів (2, 4, 11, 12, 13 і 14) будуть видруковані в скорому часі, що їх редагують із новими доповненнями: І. Зайцев, В. Дорошенко, Б. Кравців, П. Одарченко та ін. Видавництво приймає ще нові замовлення на це монументальне видання Творів Тараса Шевченка, що появляється в люксусовій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням.

ЦІНА ЗА ВВЕСЬ КОМПЛЕКТ, 14 ТОМІВ, У ПЕРЕДПЛАТИ ЛІШІЕ ДОЛ. 60.00 — НА СПЛАТИ ПО 5.00 ДОЛ. МІСЯЧНО.

Замовлення слати на адресу:
MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2226 W. Chicago Ave. — Chicago 22, Ill., USA

ське господарство. Країна експортує пшеницю, картоплю, цитрусові овочі і вина.

Із корисних копалин на Кипрі добувають і майже повністю експортують мідь і азbest.

Кипр є вкритий сіткою добрих асфальтових доріг, які сполучують всі 627 сіл острова з головними артеріями комунікації. Автобусний транспорт є добре зорганізований. Крім того, у приватній власності людей є велика кількість автомашин так, що одна автомашина припадає на приблизно 12 мешканців острова.

Але старий засіб льокомоції, віслюк, все ж таки не здає своїх позицій і, головно на селі, є далі популярним середником транспорту.

Коли прирівняти...

Часто зустрічаюся з разючою подібністю ідей, тем, обробки, розв'язки, характеристики персонажів, у творах українських і французьких письменників, які доводиться мені прочитувати. Це й спонукує мене перевести паралелі між представниками цих двох, здавалося б, таких далеких собі літератур. І на превелике диво, та на мою велику сatisфакцію, таке порівняння не тільки можливе, але воно вказує теж, що українська література, не зважаючи на московський терор по той бік і на відірваність від рідної землі по цей бік, аж ніяк не відстає від модерних, західноєвропейських течій та від сучасного світоприймання.

А втім, судити про те зможуть самі читачі „Овиду”. Я підібрала для прикладу дві пари: двох лівих і двох правих письменників, двох українців і двох французів.

Перша пара, це Борис Антоненко-Давидович із повістю „Смерть” і Жан Поль Сартр із п'єсою „Брудні руки”.

Коли б ми точно не знали, що французові невідомий був твір українського автора (хоча б тільки з цієї рації, що його москалі вилучили з продажу й бібліотек!), то ми могли б говорити про плягіят. Щоправда, дуже рафінований плягіят, бо на перший погляд нікому й на думку не впало б дошукуватись подібностей у таких двох різновидних творах. Проте, так унутрішні переживання героїв, як і „ідеї” цих двох творів, майже ідентичні. Одиноке, що їх різнить, це легенький натяк на „буржуазний” (це ж бо совєтське видання!) націоналізм українця та сильно підкresлений „ідейний” інтернаціоналізм у француза. Ні в одному, ні в другому творі Москва явно не виступає, проте її зразу ж вичує вдумливий читач у цій задусі недовір'я, підозрінь і зради, що творить клімат обидвох книжок.

Зміст обидвох творів, не зважаючи на дві різні форми — повісти й драми, — такий:

Герой „Смерти”, Кость Горобенко, пристав до комуністів після придушення визвольних змагань України. А що був він колишнім прихильником Центральної Ради й засновником „Прогресів” по селях, то ніяк не міг здобути довір'я в москалів, хоч і вислугувався їм та примикав очі на їхню погромницьку політику. Йому не вдалося бути „своїм” між ворогами власного народу, та, що гірше, він ніяк не міг наладнати порозуміння сам із собою, хоч і як намагався виправдувати окупантські потяг-

нення ширмою „добро людства”. У нестерпній атмосфері фальшу й страху дійшов він до хворобливого психічного стану і врешті вигадав спасений лік: треба проляти свою, українську, кров на очах гнобителів і тоді вони вже не зможуть заперечити його вірності й віданості. Тому він сам зголошується на першу зчорги розправу окупанта з підкореним народом і сам, один українець поміж москалями й жидами, йде розстрілювати „закладників”. Виконавши це Юдине діло, він мусів би повіситися, але такого закінчення не вільно було написати підсоветському авторові, тож він, послуговуючись символом, показав картину невинної крові власної наречененої й закінчив трафаретом із „безхмарним українським небом”...

Герой „Брудних рук”, Гюго, теж не добре почувається серед верхівки комуністичної партії неназваної країни, правдоподібно Німеччини. У цій верхівці зібрані типи із супільних низів, а він „панич”, що „ніколи не був голоден”, а навпаки, йому в дитинстві мусіли казок розказувати, щоб він ів „манну-кашку”. Тому Гюга теж підозрівали, бо він не був „свій у доску”. І тому він теж шукав, і знайшов, спасений лік: йому треба виконати „мокру” роботу й цим заскарбити довір'я. Коли трапилася нагода, він зголосився виконати вбивство. А вбити треба було їхнього найвищого провідника, „шефа”, що своєю політичною концепцією провинився супроти партійної лінії. Але при вбивстві так склалися обставини, що не можна було розчовпати, чи він виконав це вбивство з „ідеї”, чи з заздрості за дружину, до якої залицяється був шеф (тут бо француз впілів цікаву любовну інтригу). І невідомо, як закінчив би був Сартр свою драму, коли б він знаходився в московській орбіті. Проживаючи у вільній Франції, він виявив неабияке знання комуністичної, вихованої москалями, психіки. Наступники шефа зробили вбитого героєм, а його концепцію прийняли як свою. Що ж до Гюга, то вони хотіли, про людське око, для „низів”, відповісти вбивство заздрістю й затримати його в своїх лавах (який знавець цих метод, Сартр!) але... І тут саме, цей сальоновий комуніст поповнив один із своїх „ухилів”, за які не раз била його французька компартія, — його герой відмовився від співпраці з такими нечесними людьми й добровільно віддався в руки комуністичної поліції...

І ось, як бачимо, вдаряюча подібність світів, „ідей” і настанови, а зокрема нездорового, задушливого підсоння, в якому не вільно бути щирим і „собою”, але треба вдавати й брехати. Оце насильство над людиною однаково важке для українця, скованого цензурою, як і для француза, який тільки інтуїтивно вгадує способи насаджування „концепцій” та „тактики”. І обидвох їх перемелює всерозторощуюча машина насилия чужого панування, режиму, чи доктрини.

А тепер перейдім до другої пари: Івана Смолія з новістю „У зеленому Підгір’ї” та Франсуа Моріяка з „Вогнем на землі” (або „Provінція без виходу”).

І тут, як далі побачимо, так провідна ідея, як і настанова героїв, дуже подібні, щоб не сказати тотожні, хоч у зовсім іншій площині, як і годиться релігійним і суто-національним письменникам.

Героїня „У зеленому Підгір’ї”, Зіна, приїхала із „советськими людьми” як учителька в Західну Україну. Тут вона вперше побачила інше життя, ще не розбазарений добробут, вікову культуру українців, їхню віру в Бога й ненависть до окупанта. Зрозумівши й уподобавши все те, вона вже не може жити „советським” життям, вона задихається від огиди, дивлячись на неморальність, випивки, оргії. До того ж вона захоплена місцевим священиком, молодим красавцем, який міг би їй пояснити багато незрозумілих питань, коли б вона мала більше відваги, й коли б дальші події не склалися так фатально для її молодого життя й для неусвідомленого кохання. Вона доходить донього, так би мовити, „окружною дорогою”. Завдяки своїй подругі, місцевій дівчині Галі, вона натикається на повстанців, і раз усвідомивши, що вони боряться за інший, кращий світ, такий близький їй і рідний, у якому місце для Бога й України, вона вирішує більше до ворога не вертатися. Коли її, приловлену, примушують видати священика, вона ріштається йти разом із ним на каторгу...

Герой „Вогню на землі”, Моріс, теж задихається в своєму маєтку в Югано, у Франції, в провінції Лянд. Це нащадок аристократичного роду Прат де ля Саск, який недавно зупожів через вічне горіння лісів у посушливі літа. Батьки Моріса відмовляють собі в усьому, мусять рахуватися з кожним сотиком, вічно говорять про видатки й навіть допускаються доволі неморального вчинку: небожа Габріеля, нешлюблого, усиновленого одним із Сасків, замість на дорогі студії, віддають до безоплатної духовної семінарії, перекреслюючи тим самим мірії власної доньки Люсілі, яка любить Га-

бріеля й знає про відсутність кровного зв’язку поміж ними. Зате ж вони завідують майном небожа, що дає їм змогу втримуватись на поверхні, поки їх син, Моріс, не закінчить правничих студій та не одружиться з багатою Каролиною, донькою колишнього пастуха. Мотором усіх цих пересправок є найстарша донька де Сасків Льора, стара діва, яка всю свою ненаситну любов спрямувала на брата Моріса, прив’язуючи його до себе своїм коханням так, що Моріс став безвільним знаряддям її волі. Вона теж висмала його на правничі студії й підшукала суджену Каролину, провінційну, хоч і гарненьку, дівчину, яка з одного боку, не могла б видерти Моріса з-під її, Льориного, впливу, з другого ж, своїм багатством урятувала б цілу родину від матеріальної катастрофи. Але всі ці розрахунки перекреслив Моріс. Вирвавшись із глухої провінції до Парижу, він не тільки не відвідав правничого факультету, але здійснив свої задушевні мрії й став малярем, а крім того таємно одружився. Коли врешті став і батьком, повернувшись до родинного гнізда, бо ж його син, це теж „один із де Сасків”. Але в богемічній атмосфері Парижу він узяв тільки цивільний шлюб і тому Льора, знаючи романтичну вдачу свого брата, задумала цей зв’язок все ж таки розірвати, підсновуючи йому Каролину. Моріс уже був би знову попався в заставлені сіті, але, завдяки своїй дружині, знайшов таки вихід: потаємно від сестри, молоді люди повінчалися в церкві, що й зробило їхній зв’язок нерозривним, а це врешті раз на все перекреслило всі диявольські пляни Льори.

Так ото, ѹ Іван Смолій і Франсуа Моріяк, довели своїх героїв, почерез різні перипетії, до Бога, дарма, що Галя йде на страшну каторгу, а Моріс до нового життя з улюбленою дружиною й сином. Галя вирвалася з гнилі советського будня, знайшла свій ідеал серед повстанців, а глибока віра, якою надхнув її священик, додала їй сили перебороти страх перед ворогами. Моріс теж вирвався з затхlosti дрібно-буржуазних інтриг, щоб служити високому мистецтву, а віра його дружини допомагає йому визволитися з-під нездорового впливу, що гальмував його мистецькі пориви.

Висновки з таких порівнянь очевидні: українські автори ні в чому не поступаються перед чужинецькими взагалі, а французькими зокрема. Шкода тільки, що із-за браку перекладів творів наших письменників на чужі мови, вони не доступні чужинецькому читачеві. Та може за таким ствердженням прийде і охота, а вслід за цим і можливість, подумати про переклади зразків української літератури на декілька чужинецьких мов.

Діти Львова в боротьбі за Україну

Серед белетристичної літератури з'явилася нова повість Олега Лисяка, „Люди такі, як ми”, видавництво „Громін України”, 1960 р., сторін 346.

Автор повісті відомий широким колам української спільноти з громадської і журналистичної праці, як також із своєї першої книжки „За стрілецький звичай”. Багатьом, які познайомилися з О. Лисяком статтями, репортажами чи повістями, здивувати про його легкий стиль писання. Автор на початку повісті немов бере читача за руку й веде його у сферу захмареного українського неба, яке прояснюється в боротьбі українського народу. Крізь яспі й бурхливи дні допроваджує читача до сучасних днів, заставляючи його ще раз ретроспективно глянути в недавне минулe й знайти свое місце в служенні своєму народові.

Автор без зайвого патосу, але в простий і рівночасно майстерний спосіб представляє пересічних людей у ході боротьби українського народу. Він старається показати на тлі боротьби за українську незалежність простих борців підпілля. При цьому видигає одну з важливих проблем, а саме питання українського міщанства, зокрема тієї його частини, що була національно слабо освідомлена. Залишаючи на боці питання, паскільки автор менше чи більше вдало змалював перехід національно слабо освідомлених людей на українську сторону, ми звертаємо увагу на ту важливу обставину, що в визвольній боротьбі приймають участь не тільки „вибрани”, але й ті, які колись сумнівалися. Це питання й сьогодні дуже актуальне серед нашої спільноти па чужині. В повісті згрубна зображення різниця між цією частиною української спільноти і поляками. Вона полягала в тому, що поляки ходили молитись до римо-католицьких костелів, а наші до греко-католицької церкви. Їхні діти, які виростали в польському оточенні, мали нагоду не раз почтути від своїх товаришів-поляків про своє непольське, але „гайдамацьке” походження. З нашого боку називали тих людей польськими перекинчиками. З часом при відповідних моментах у тих людей відзвізується національний гін і ставить їх на шахівницю української визвольної боротьби. Люди того типу є переважно героями повісті „Люди такі, як ми”.

Перша частина повісті охоплює боротьбу ОУН у Львові від часів німецько-большевицької війни до постачання УПА і відступу німців на захід. Боротьба, яку веде ОУН, є тільки продовженням українських визвольних змагань. Нітко, що в'яже визвольні змагання з далішою бо-

ротьбою, є польський виrok смерті для Курганського, який гине за участь у визвольних змаганнях і за приналежність до УВО. Наочними свідками його смерті є два сини, Любомир і Ігор, донька Оксана, дружина і батько. Родина Курганських у повісті є основним осердком підпільної дії. На пляху української боротьби родина Курганських втрачає Любомира, якого знайдено серед помordованіх большевиками в'язнів.

За пімецької окупації хата Курганських є місцем зустрічей підпільників. Гестапо насакає на хату і всіх арештує. Мариняк, колишній футбольіст польської дружини, який приїхав до хати Курганських на стрічку, щасливо виривається з рук Гестапа. На вулицях Львова зустрічає свого старого приятеля із шкільних часів, жида Кубу, якому допомагає скриватись перед німцями, і вкінці Куба йде до УПА боротись разом з українцями за спільну ідею — свободу.

Доля арештованих, Оксани й Ігоря Курганських та Ореста Гладія, буває різна. Оксана опинилася у Німеччині на примусових роботах. Потрясаючим моментом є вішання малого хлопця, Ігоря Курганського. Серед тих самих старинних мурів Львова кільканадцять років тому згинув його батько і був замордований Любомир. Очі непомітно самі звогчуються і на хвилину забуваємо, що читаємо книжку. Перед очима проходять ті незабутні моменти, картини розстрілюваних і вішаних українських юнаків на міських площах Дрогобича, Львова, Станиславова, Києва та інших міст.

Мариняк і Ремега, одягнені в німецькі однострої, нападають на концентраційний табір і звільнюють арештованих членів ОУН, серед них і Ореста Гладія, а також одного француза. Вдалий напад на в'язницю і пімста над німецькими урядовцями Гестапа за смерть Ігоря Курганського й багатьох інших членів ОУН є завершенням підпільної боротьби ОУН і рівночасно закінченням першої частини повісті.

Епілог першої частини повісті є рівночасно прологом другої, в якій автор зображує умовини повстанського життя. Тепер український зачашній ліс стає склонищем і символом боротьби таволі. Тут зустрічаються всі разом в одній лаві: Ремега, Мариняк, жид Куба, француз Андре і інші. Правда, не в усіх одинакова ситуація, але ніхто не користає з можливості покинути своїх товаришів і рятувати своє життя. Всі стараються до кінця бути разом і боротися за правду і волю народу. Андре-Руслан безперебійно займається радіевими передачами для заходу. Куба, як лікар, несе колосальну допомогу повстанцям. Довга

боротьба і сильне життя з'даної їх в одну нерозривну цілість.

Тяжке повстанське життя, де за кожним вуглом, кущем, чи деревом чигає смерть, а далі постійний голод і недоспани нічі зовсім виснажують повстанців, але вони не здаються ворогові. Вони стають іскоркою надії для українського народу, який з їхньою боротьбою в'яже своє майбутнє. Українська повстанська радіостанція, якою керує Андре-Руслан, постійно передає звідомлення на захід про те, що Україна бореться за свою незалежність. Про цю визвольну боротьбу українського народу не можуть замовчати навіть большевики, відавши цілий ряд драм з життя українського підпілля. Навіть на останній декаді української культури в Москві був висвітлений один фільм із життя повстанців, очевидно, з вілповідним большевицьким коментарем.

Оксана, яка після капітуляції, опинилася у Німеччині в одному з таборів, як зв'язкова повертається на Україну, щоб перестерегти команду УПА перед зрадою. Щасливо добивається до задуманого. В тому моменті сильний наступ ворога, про який тільки Оксана попередила, розбиває криївку. Волянський і Оксана щасливо рятуються від смерті. Андре-Руслан, який до останньої хвилини працює при радіопараті, гине, прошпитий кулею, а біля нього падає й Мариняк, який урятував йому життя, визволивши з тюрем. Тут вони спочили разом назважді, біля скривленого радіопарату.

Автор закінчує повість двома епілогоами, які мимохіт заставляють нас глянути в наше недавнину і уявити собі ситуацію людей одного народу обабіч залізної занавіси. Автор цю картину змальовує майстерно. З одного боку він представляє Оксану, яка опинилася із своїми товаришами далеко на засланні-каторзі і там відкриває всю болючу історію своєї родини: смерть Ігоря, зраду, про яку попереджувала, і багато інших правдивих, а безмежно болючих моментів. Пройдений тяжкий, тернистий шлях її не зламав; вона відержалася до кінця, остаючись вірною українській ідеї. На далекому засланні вона не перестає боротися і стає в ряли страйкуючих жінок, яких розчавлюють танки. З другого ж боку автор показав зовсім інше життя на чужині, наші турботи й безжурність, які є ярким контрастом попередніх картин.

Треба признати, що автор виконав своє завдання, зобразивши нам звичайних сірих людей у боротьбі за українську незалежність.

Микола Галів

Г о р о д н и ц я

Городниця. Пропам'ятна книга села над Збручем в Україні. Торонто 1958. Накладом Допомогового Товариства односельчан села Городниці в Торонті-Отаві. 167 стор. 8-и.

Сам заголовок книжки говорить виразно й чітко про зміст і завдання її. Вона цінина тим, що нав'язує до нашого минулого й теперішнього на рідних землях і то зв'язаного з одним селом у Галичині та емігрантами, що вийшли з нього і поселилися в Канаді і ЗДА. І хоч уже заакліматизувалися вони на новій землі і тут привели на світ та виховали своїх дітей і внуків, вони не забувають за своє рідне село, своє походження. Тому вони в безперервному контакті з рідними, допомагають їм і цілому селу розбудовуватися і зростати економічно та культурно, посилаючи звідси своїм землякам у рідному селі чи то гроши, чи готові вироблені матеріялі різного вжитку, навіть такі, як священичі ризи й інше церковне устаткування тощо.

Ідею видання тієї пропам'ятної книжки підняли і перевели в діло уродженці Городниці і довголітні громадяни Канади Яків Луків і Михайло Возний, що разом з іншими односельчанами заснували „Допомогове Товариство односельчан села Городниці” в Торонто. У цій пропам'ятній книзі знаходимо відомості про минулі часи села й околиці, побут та звичаї, життя між двома війнами та після 1945 р., культурний і економічний згіст.

Після вступної, інформативної статті пера Михайла Возного про причину й мету видання пропам'ятної книжки, поміщено дуже цінну статтю відомого археолога проф. д-ра Ярослава Пастернака про пам'ятники старовини села Городниці. Операючи речевим і досвіднім матеріалом та прикметною йому ерудицією, автор подає важливі відомості про минуле села й околиці на основі археологічних розкопок і численної літератури предмету, а також про знахідки з передісторичних часів. Серед знахідок ранньої історії перше місце займає знайдений у 1848 р. в ріці Збруч коло гори Соколихи, недалеко села Городниці, відомий кам'яний ідол, що став предметом дослідів численних чужих та українських учених. Обговорюючи описи й думки цих учених про знайдену пам'ятку, проф. Пастернак подає свій оригінальний погляд на релігійний кult наших поганських предків та стверджує автохтонність українського населення на своїх землях від дуже давніх часів, засвідчену м. і., саме цим автентичним, мистецьким ідолом Святовита.

У наступній статті Михайло Возний подає документарні відомості

про село Городницю перед першою світовою війною. Тут маємо докладні описи частин села, їхні назви й походження, пам'яткові фігури, поля, ліси, тощо. Все це подає автор з великом пієтизмом і пошаюно до рідних урочищ і традицій. Подані відомості — то важне джерело для пізнання минулого й сучасного не тільки Городниці, але й околиці. Деякі факти — то немов відбитка загальних відносин у наших галицьких селах.

У дальших статтях розказується про рокові свята в Городниці (Різдво, Новий Рік, Йордан, Великдень, Зелені свята й різni празники). Тут автори Я. Луків та І. Сталевий подали деякі обрядово-святкові пісні та колядки, притаманні селу Городниці. Далі слідують статті про народну ношу та весілля, ілюстровані гарними світлинами та пісенним матеріалом. Важне й документарне значення мають наступні статті про першу школу в Городниці (Я. Луків) і про будування дому „Просвіти” (Андрій Любий і Василь Грайник). Опісля поміщені дві статті про перших городницьких піонерів у Канаді та про городницькі допомогові товариства в Канаді. З них довідуюмося про тяжкі умовини праці і здобування громадських привileїв у початкових роках поселення городничан у Канаді, про їхнє організування громадського співжиття в товариствах взаємної помочі і допомоги рідному

селу. Статистичні дані, цифри і світлини говорять про ідейність і силу зібраної праці для загалу, для своїх рідних на батьківських землях.

Велику частину книжки (стор. 91-155) займає список односельчан із Городниці, співфундаторів цієї пропам'ятної книги. Він цікавий тим, що кожний співфундатор подав світлини й особисті дати й дані про життя своє і своєї сім'ї із тут народженими їхніми дітьми і внуками. Усіх їх 47 більших або менших родин.

Остання стаття присвячена згадці про тих городничан, що померли в Канаді і ЗДА. Список покійників складений за місцем похоронення на кладовищах обох країн. Варто було б подати при них дати народження і смерти, бо це уточнює історичні події села, а тим самим і нашої країни. Колись після довгих років шукатимуть цих дат їхні рідні, а також історики й опишувачі нашого минулого.

Дуже важною і вартісною роблять цю книжку подані на кінці її короткі зміsti кожної статті англійською мовою.

В цілому книжка цікава не тільки для односельчан Городниці, але й для загалу нашої еміграції, розписаної по цілій земській кулі. Вона цікава ще більше для дослідника нашої культури в минулому й сучасному. Тому наше громадянство широ вітає таку книгу і вдяче її авторам та видавцям.

В. Лев

Вийшла другим виданням

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ

ЛОГОС

СТЕПАНА РИНДИКА,

автора збірки оповідань

„ПРИГОДИ І ЛЮДИ”

Поезії — переважно сатиричні.
Тверда обкладинка, тиснена
золотом. Ціна \$2.50.

Писати на адресу:

S. RYNDYK
1830 W. Chicago Avenue
Chicago 22, Ill.

або питатися у книгарнях.

НОВА ПОЯВА

III-ій і IV-ий ТОМ

Т В О Р І В Ю Р І Я К Л Е Н А

Тепер можна придбати наступні томи:

а) ЛІТЕРАТУРНА СЕРІЯ:

II Том — „ПОПІЛ ІМПЕРІЙ”, (\$3.65)

III том — НОВЕЛІ І СПОГАДИ, (\$3.50)

V том — В. Шекспір: „ГАМЛЕТ” і „БУРЯ”, (\$3.50)

Переклади, ілюстроване видання. (I том — ПОЕЗІЯ вийде з друку 1961 р.)

б) НАУКОВА СЕРІЯ: в трьох томах готується до друку.

Прошу замовлення слати на адресу:

KLEN FOUNDATION, 179 Bathurst St.,

Toronto 2B, Ontario — Canada.

При гуртовому закупі 30% знижки.

НА СПЛАТИ ПО ОДНОМУ ДОЛЯРОВІ ТИЖНЕВО

Повне Видання Творів Тараса Шевченка

- Т. I. Поезії до року 1843.
Т. II. Поезії 1843 - 1847 рр.
Т. III. Поезії 1847 - 1857 рр.
Т. IV. Поезії 1857 - 1861 рр.
Т. V. Назар Стодоля. — Різні твори.
Т. VI. Повісті: Художник. — Наймичка. — Варнак.
Т. VII. Повісті: Княгиня. — Музика. — Нещасний. Капітанша.
Т. VIII. Повісті: Близнята. — Мандрівка.
Т. IX. Журнал.

- Т. X. Листи.
Редактор тт. I - X — П. Зайцев
Т. XI. Т. Шевченко, як маляр (160 репродукцій малюнків). Автор розвідки — Д. Антонович.
Т. XII. Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на інші мови.
Т. XIII. Збірник статей про Т. Шевченка та його творчість (в тому ще ніде недрукована праця Юрія Клена).
Т. XIV. Бібліографія творів Т. Шевченка та праць про нього. В. Дорошенко.

Перший наклад Повного Видання Творів Тараса Шевченка видав
Український Науковий Інститут у Варшаві.

Появилося воно під редакцією окремої Редакційної Комісії в складі:
Голова — О. Лотоцький, секретар — Р. Смаль-Стоцький,
Редактор — Павло Зайцев.

Автори пояснельних статей і дослідчих праць, друкованих у цьому
Повному Виданні Творів Тараса Шевченка:

Антонович Д., Білецький Л., Брик І., Дорошенко В., Дорошенко Д., Дубицький І.,
Зайцев П., Кордуба М., Кравців Б., Лепкий Б., Лотоцький О., Луців Л., Маланюк Є.,
Міяковський В., Одарченко П., Сірополю С., Січинський В., Смаль-Стоцький Р.,
Смаль-Стоцький С. і Чижевський Д.

Другий наклад Повного Видання Творів Тараса Шевченка видає
Видавництво Миколи Денисюка напередодні 100-літніх ювілейних святкувань.
Повне Видання Творів Тараса Шевченка Видавництва Миколи Денисюка матиме
14 томів, друкованих на добром білому папері, гарно оправлених в імітацію шкіри,
з позолоченням. Ціна за ввесь комплект цього монументального видання лише
\$ 60.00 на сплати по одному долярові тижнево або по 4 - 5 доларів місячно. За
ближчими інформаціями та за ілюстрованими проспектами звертатися на адресу:

MYKOLO DENYSIUK PUBLISHING COMPANY
2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

Smith Corona Portable Typewriter

AUTORIZED DEALER:

MYKOLA DENYSIUK

2226 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS — U. S. A.

Дуже практична в новому ефектовному оформленні STERLING
коштує в нас лише дол. 74.50

Найновіший модель люксусової машинки до писання GALAXIE

Маємо в продажу англійські, українські та в усіх інших мовах

МАШИНИ ДО ПИСАННЯ

найкращої американської продукції у великому виборі — по низьких, приступних цінах, на догідні сплати,
без дорахування відсотків.

Приймаємо позамісцеві замовлення і висилаємо машинки до писання до всіх стейтів ЗДА та до інших країн.

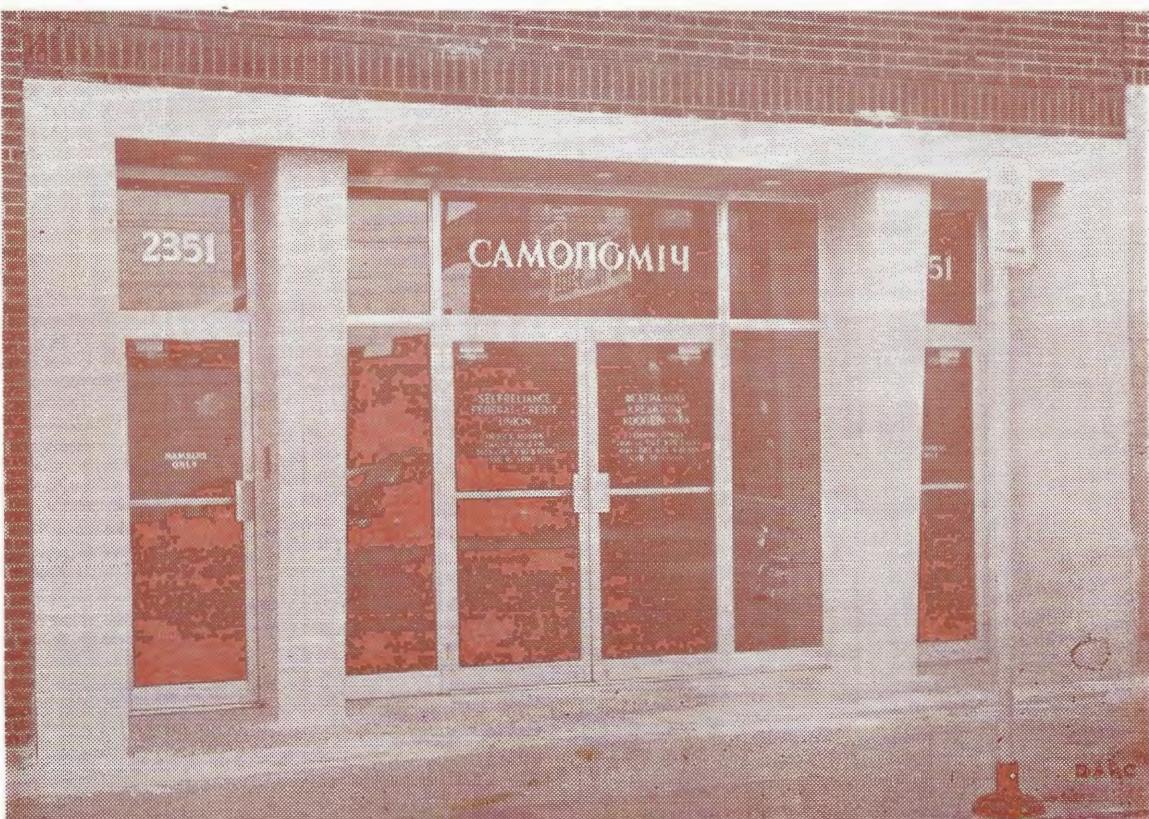

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА „САМОПОМІЧ“

2351 W. CHICAGO AVE CHICAGO 22, ILLINOIS.

Телефон: HU 9-0520

Приймає вкладки й дає позички

ПОЗИЧАЮЧИ на авто, на меблі, на задаток хати, на ремонт дому чи ін. платите
в Кредитовій Кооперативі „САМОПОМІЧ“
лише дол. **48.75** відсотків від дол. **1.000.00** за один рік.

ПРИ ЦЬОМУ коштом „Самопомочі“ забезпечується позичку до висоти дол. 10.000
на випадок смерти або цілковитої непрацездатності позичальника.

БЕРУЧИ в „Самопомочі“ кредит на авто і даючи на її забезпечення свій тайtel
(право власності) не потребуєте ручителів.

ПРИ ЦЬОМУ можете полагодити забезпечення авта від різних випадків.